
DIPVTACION PROVINCIAL DE BARCELONA
JAVME ESPONA
BIBLIOTECA CENTRAL - EX LIBRIS

POEMAS CATALANS

OBRAS COMPLETAS DEL MATEIX AUTOR

PUBLICADAS

Versos castellanos.	1 volumen.—3 ptas.
Versos catalans. . .	1 volumen.—3 ptas.
Poemas castellanos.	1 volumen.—3 ptas.
Poemas catalans. . .	1 volumen.—3 ptas.

EN PREMPSA

Dramas castellanos.	1 volumen.—3 ptas.

EN PREPARACIÓ

Dramas catalans. — Comedias castellanas. — Comedias catalanas. — Novelas castellanas. — Novelas catalanas. — Prosa castellana. — Prosa catalana. — Notas.

Reus.—Tipografía Vda. Torroja, Monterols, 19.—5991

JOSEPH MARTÍ Y FOLGUERA

Poemas catalans

MADRID
LIBRERÍA DE FERNANDO FE
2 - CARRERA S. JERÓNIMO - 2
1896

ES PROPIETAT

TENTACIÓ

2

Tentació

I

Lo camp estava en flor; la primavera
ab sa bellesa virginal l' omplía.
Era 'l temps en que 'l cor ama y espera;
era 'l temps del amor y la poesía.
L' hora, la del matí. Lo sol naixía
de la mar blanquinosa,
y tot lo espay cap á la llum s' obría
com una inmensa rosa.

De la montanya tot cantant baixava
una tendra y senzilla pageseta,
bella com aquell día que esclatava,
bella com l' ideal que té 'l poeta.
De setze á divuyt anys, llesta y bufona,
lleujera com si fos una oreneta
al desplegar son ala,
poncelleta fresquíssima de dona,
que, com las altras flors, perfum exhala:
tal era la pagesa que corría
pe 'l camp, aquell matí de primavera,
en lo temps del amor y la poesía,
en lo temps en que 'l cor ama y espera.

Cullint, cullint anava
pe 'ls marges que trobava
una flor y altra flor... rosas, roellas,
gesamins y clavells, y ab totas ellas,
lo coll, lo pit, las trenas s' adornava.
De quan en quan al veure 's
retratada en las ayguas cristallinas
de fonts y reguerons, podía creure 's
mes bella que adornada ab pedras finas.
Y com que 's convencía de se' hermosa,
s' esvanía llavors, y era ditxosa.

Mes ¿quína noya, si realment es bella,
no está esvanida com ho estava ella?

¿Cóm li dirém? potsé' que 's diu María;
es un nom que li escau; de gracia plena,
entre flors com la Verge apareixía.
María, donchs, la noya s' anomena.

De sopte 's va aturar. A la girada
d' un caminal, va veure una masía
de rich aspecte y elegant fatxada.
Hi lluhía sas galas la escultura
agermanada sempre
ab superba y variada arquitectura;
un parch exuberant la rodejava,
y tota la masía respirava
un no sé qué de luxo y d' hermosura.

Sentadas al devant de la masía,
sota un axam d' acacias,
sentadas en cadiras capritxosas
hi estavan tres senyoras tan hermosas,
que os juro que semblavan las tres Gracias.
Las va mirar atentament María,

reparant, mes que en ellas,
en los vestits riquíssims que portavan
y en las joyas tan bellas
que ab onadas de llum enlluernavan.
«Tan mateix — va pensar la tendra noya —
escau molt mes la mes petita joya
que la flor mes bonica;
tan mateix lo vestit d' aqueixa mena
es molt millor que 'l meu.» Y ab fonda pena
va dir María: «¡Quí pogués ser rica!»

Y encara estava en aquell lloch la noya,
mirant tota parada
á las senyoras elegants y finas
que li tenían l' ánima robada,
y mes que donas terrenals com ella
potser las creya aparicions divinas:
quan de repent de la masía aquella
un jove va sortir, que, la mirada
al escampar pe 'l horisont espléndit,
se va adonar de la gentil pagesa,
y li llensá una ullada
mes que la llum de sol d' istiu encesa.
María al veure 's en tal lloch sorpresa,
tímida y sofocada,

va abaixa' 'ls ulls, á la superba torre
va girá' 'l cap, y va pegar á corre.
Mes tot corrent la tendre pageseta
sentía que la imatge d' aquell luxo
encara, encara la tenía inquieta;
y ja del tot esclava
d' un intens pensament la pobre xica,
ab veu baixa, molt baixa murmurava:
«¡Quí fos rica, Dèu meu! ¡quí fos ben rica!»

II

La nit arriba, y en humil estancia,
que careix de riquesa y elegancia,
María s' hi recull.
Vol dormir la senzilla pageseta,
mes com que aquella déria la te inquieta,
no pot aclucar l' ull.

Pensa en las grans senyoras, en las ricas
joyas qu' ellas portavan tan bonicas,
en l' or, que fa gosar,
y també, també pensa la donzella
en aquell jove que tal volta en ella

may mes hi ha de pensar.

Veu cotxes devant seu, superbas galas,
se sent com un aucell tot lligat d' alas,
y desitja... ni ho sab...
ni ho sab lo que desitja en sas taleas,
y sent com una formigor d' ideas
que li encenen lo cap.

«So guapa; — exclama la gentil pagesa —
so guapa, mes ¿qué 'n trech de ma guapesa?
¿qué 'n trech sense tresors?
La hermosura!.. es inútil ensalsarla.
¿Qué 'n trech, si per lluhirla y adornarla
no tinch res mes que flors?»

Y 'l mateix pensament, gegant, atlétich,
furga que furga en lo capet poétich
de la noya gentil;
y omplintlo d' esperansas y projectes,
mil formas pren, mil variats aspectes,
y després, altres mil.

Y la noya está alegre, riu, suspira,

y d' un cantó de llit al altre 's gira,
y no está quieta may.
Y 'ls brillants y las perlas en que pensa,
los veu com se destacan de la inmensa
fosquedat del espay.

Axeca 'ls brassos nus per' agafarlos,
y veu com s' evaporan al tocarlos,
y al punt esclata en plors.
¡ En lloch de perlas y diamants sols troba,
per entre 'ls plechs de la revolta roba,
las olvidadas flors !

Y aixís passa la nit, adelerada,
per un desitj assedegat tentada,
de vanitat y orgull.
Y en va dormir intenta la fadrina,
que ab la déria fatal que l' amohina,
no pot aclucar l' ull.

III

Anant pe 'l camp, á lendemá, María
va trobá al jove aquell de la masía.

Ell va acostarshi, va detindre 's ella,
y veu 's aquí, com sempre, altra vegada
la perillosa, la fatal parella.

—Ahí 't vaig repara', pagesa hermosa,
y des d' aquell instant, en res mes penso.
—Jo, senyor... jo que valch tan poca cosa,
he fixat sa atenció... may ho diría.
—Donchs es cert, noya; ¿cóm te dius?
—María.
—María! bonich nom que ja venero;
¡bonich!.. si 'l portas tú ¿cóm no ha de serho?
Ta mirada puríssima y serena
va penetrá' en mon cor, d' encisos plena,
y en éll va obrirhi, angelical fadrina,
de simpatía una profunda vena.»

Y li agafa una ma, qu' ella abandona
potser sens' adonarsen, y una estona,
sens dirse res, se miran,
y tendrament suspiran.

—Oh! no 't so indiferent; si vols negarho,
no ho podrás fer; si fora una mentida!
y tú no sabs mentir. ¿A qué ocultarho?

ja comenso á ser l' amo de ta vida.
—Sí, sí, també he pensat...
—Oh ma estimada!
—Mes jo, pobre pagesa...
—Qui be adora,
sab veure en sa pagesa, sa senyora.
—Jo senyora?
—Ho serás.
—¿Ab ricas joyas
m' adornaré?
—Nasqueren las mes finas
per' adornar tas perfeccions divinas.
Tindrás vestits que inspirarán enveja,
donzellas que 't serveixin com esclavas,
y ton desitj, que aquí cautíu s' agita,
volará en la opulencia, sense trabas.
—¿Y no es somni 'l que sento?
—Nos rodeja
la realitat tan sols; en mi palpita
l' amor inmens; tú n' ets ma soberana.
Míra 'm, so jo que parlo; á tos peus llenso
lo que tinch, lo que valch; parla, demana.
Vull lo que vols, y lo que pensas penso.»

Y aixís, de parauleta en parauleta,

lo jove va tentant á la fadrina,
y es ¡ay! cada mirada una sageta
que al cor li clava enverinada espina.

Ella no pensa en defensarse; al cántich
de la fatal sirena s' abandona,
y 'l pensament, la voluntat sens esma,
y 'l cor, y tota la existencia dona.

—¿M' estimas com jo á tu?
—Molt mes encara.
—Vindrás ab mi?
—¿Cóm no si 'm sento atreta
per tú, com per lo flam la papallona?
—¿Me seguirás?
—Al fi del mon.
—María,
ves al pinar avuy al caure 'l día.
Comensarem á ser des d' aquell' hora,
jo 'l mes humil esclau, tú la senyora.»

Y per volta primera
ell ab petons de foch li clou los llavis,
y sens darli sisquera

temps de refersé d' emocions tan fortas,
desapareix á poch á poch, girantse,
y 's pert entre 'l fullatge de las hortas.

IV

María 's va quedar embadalida,
omplerts, lo cap de fum, y 'l cor de foch.
La sort ó la desgracia de sa vida,
tal volta 's decidía en aquell lloch.

No 's dava compte, no, d' ella mateixa;
mil ideas l' anavan combatent.
¿Llensava una riatlla ó be una queixa?
¿son cor estava trist ó be content?

Encara á sas orellas ressonava
del gentil jove aquell l' accent profon:
«María ¿'m seguirás?» li preguntava,
y ella li responía: «Al fi del mon.»

¿Lo seguiría donchs? Y tremolosa,
sens adonarse 'n, va deixá' aquell lloch;

distreta, ab los ulls baixos, silenciosa,
anava caminant á poch á poch.

De repent al alsar la greu mirada
vegé la creu del terme en lo camí,
y ella al replá s' hi va sentar cansada,
com si quelcom la retingués allí.

Era potsé' 'l que allí la retenía,
de la comarca l' ángel tutelar,
aquell ángel d' amor y poesía
que vetlla en cada poble cada llar.

La creu s' alsava mística y severa,
mostrant oberts sos brassos maternals,
peró María tancá 'ls ulls lleujera
y 's va perdre entre un nus de caminals.

Va trobar mes avall la vella hermita,
visitada pe 'ls pobles del voltant,
tan neta, tan bonica, tan petita,
niu de pau y d' amor pe 'l caminant.

Va entrar en ella sens donarse 'n compte

y caygué ajonollada prop l' altar,
y al sant veyent, li va semblar de prompte
que li volgués la imatge enrahonar.

«No te 'n vagis.» Semblava que li deya
per la buydor del temple dolsa veu;
peró á María un' altra veu l' atreya,
y del temple fugí, com de la creu.

S' anava mentrestant acostant l' hora
de la cita amorosa en lo pinar,
y envolta ja en la flama tentadora,
ni sisquera sabía vacilar.

Ple de misteri y de tristesa, 'l día
cayent anava. Era l' instant suprem.
Y per forsa rihent ¡pobre María!
ja tentada del tot, va dir: «Anem.»

V

Ha passat temps. En la ciutat, María
s' ha convertit en una gran senyora.
La pagesa d' ahí resplandeix ara

ab tot lo brill del luxo y de la moda.
Te galas, te criadas, te cambreras,
té cotxes que l' estotjan com á joya,
te diamants qu' enlluernan y fascinan,
te perlas molt mes netas que las gotas
de la rosada quan de caure acaba
en la mes fresca y virginal corola.
Te tot lo que somniava y que volía,
tot lo que va tentar son cor de noya:
es talment una amable soberana;
es talment una dama encantadora.

En passeigs y teatros coneguda,
ella sempre ha de dur las millors robas;
elegant, ben tallada, es la sirena
que atrau á tots los pescadors á l' hora.
Deix anar per hont passa una ratxada,
una estela fortíssima d' aroma,
no pas del de las flors de primavera,
de violetas, de clavells ó rosas,
sinó perfum artificial que en capsas
diminutas ó en frévolas ampollas
reb de la India expressament: esencias,
pols finas, esperits, estranyas drogas.

Oh! deixeula passar. Al voltant d' ella

una corrent magnética s' hi forma
d' admiració fervent. Feuli lloch, feuli,
espirituals y masculinas collas.
Es vostra reyna que somríu quan passa;
es vostra reyna que somríu erótica;
que promet ab miradas y riatlletas
un cel d' amor com als fidels Mahoma.

¿Te encara aquell amant? ¡qui sab hont para!
María, com gran dama, es capritxosa,
es coqueta y altiva, y busca, busca
flamas novas com viva papallona.
Aquell amant, lo tentador espléndit,
va passar á tentat; durá una estona;
y ara fins lo seu nom pera María
jau del olvit en l' ignorada tomba.
Era rich, mes no prou; un altre, un altre
molt mes rich qu' ell va desitjar la dona;
y tan bella com pérfida y astuta
¡cóm ab tants homes ha jugat traydora!

Frenética ha rigut y en sibaríticas
festas ella ha apurat l' última copa.
Del licor de la vida assedegada,
no crech que deixat n' haji ni una gota.

Peró la reyna, la superba diva,
¿es ab tant d' or y tant plaher, ditxosa?
¿No sent al fons de l' ánima perdúda
una amargura inesplicable y fonda?
¿no hi ha un secret afany que la rosega?
en sas tremendas soletats ¿no plora?
¡Aquella creu y aquella imatge àntiga,
que li deyan: «No 't moguis, pobre noya»!
¡Aquella creu y aquella antiga imatge
que ara potser li diuhen: «Torna! torna!»

VI

Ha passat molt mes temps. Del mon cansada,
sense trobar la ditxa en lo plaher,
li ve á María, de la edat passada,
un recort falaguer.

Li ve 'l desitj de visitar sa terra,
aquells camps que vessavan tant perfum,
y de nou veure la llunyana serra
plena de fosca y llum.

Ab delirant afany ella s' hi atansa;

ja hi es prop, ja hi arriva ab dols amor;
sembla que una ratxada d' esperansa
li purifiqui 'l cor!

¡Oh quíns camps tan florits! ¡quínas planuras!
¡quín no sé qué de bell en lo voltant!
¡son aquellas mateixas hermosuras
qu' ella anyorava tant!

Ja veu la creu del terme que l' invita
á ajonollarse y á resar ab fé;
ja troba al pas aquella pobre hermita
ahont s' hi está tan bé!

¡Mes ay, Deu meu, que la infelís María
no troba 'ls mots ab que aprengué á resar!
del plaher axordada en l' armonía,
se li van olvidar.

No 's calma 'l seu afany; no l' aconsolan
aquells llochs, nius de pau y de treball;
y llágrimas amargas li rodolan
cara avall, cara avall.

Sent com al lluny ressona la campana

de son poblet, hont vetlla la virtut;
sembla ab son to que comptes li demana
del temps qu' ella ha perdut

Tot lo camp se vesteix de primavera,
mes en son cor María, en dol etern,
no la pot sentir, no; ni un raig sisquera;
en son cor hi ha l' hivern.

Es rica, es opulenta, es gran senyora,
va plena de brillants, de perlas, d' or;
la riquesa, la llum, tota defora;
á dintre, la foscor.

Ara mira ab enveja á las fadrinas
que contentas prop d' ella veu passar,
vestidas pobrement, sens pedras finas,
mes rihent sens parar.

Y en l' abisme de mal y de tristesa
en que ella 's troba, sens remey potser,
exclama al fi: «Quí pogués ser pagesa!
Dèu meu! ¡quí ho pogués ser!

Oh! ¡quí pogués tornar al temps d' enrera

sens que lo que ha passat hagués passat,
quan jo sols ab las flors de primavera
me podia adornar!»

Mes no, mes no, que inútilment s' exclama;
no tornará may mes lo temps d' avans;
y condemnada está l' altiva dama
á adornarse ab brillants.

Condemnada está á viure en l' amargura
entre 'l frenétich pler y 'l boig amor,
y á amagar sempre ab sa riatlla impura
la pena del seu cor.

LO SALT DE LA REYNA MORA

Lo salt de la reyna mora

Allá dalt á Ciurana
potent s' hi aferra,
com si fos guayta monstre
de l' alta serra,

un castell espantable
de pedra tosca,
que del temps las petjadas
mostra en sa fosca.

Per gegants semblan fetas
parets y portas;
¡tanta n' es sa doblaria!
¡tant ne son fortas!

Golas los fossos semblan
que l' infern bada;
la Mort des de 'l fons negre
llansa una ullada.

Del castell n' es mestressa
rica senyora,
la jove, la bonica,
la reyna mora.

—

Fins hont s' exten la vista
des de Ciurana,
respectada y volguda,
la reyna hi mana.

No s' entreté, no, en festas,

ni 'l pler l' amolla;
fa ensajar á batallas
sa brava colla.

Ella es la mes ardida
dels que comanda;
passa 'l fosso ab son poltro
de banda á banda.

Mes que 'l cor, com las donas,
d' amor á batre,
té 'l bras com los atletas
fet á combatre.

Ella es de son domini
la guardadora,
que de bo de bó es reyna
la reyna mora.

—

Dels alarbs Catalunya
va quedant lliure,

y ella encare á Ciurana
potent pot viure.

¿Quí gosará atansarse
á l' alta serra?
solament las ventadas
li mouhen guerra.

Mes Berenguer ja dona
la veu d' alarma,
y per nova conquesta
tothom pren l' arma.

Han caygut las hosts moras
una per una;
ja no mes té á Ciurana
la Mitja-Lluna.

Conquistém fins al Ebro;
ha sonat l' hora;
y en sa corrent s' enfongui
la reyna mora.

—

Quan ho sab la regina
¡com corre y cuyta!
¡cóm á sos braus prepara
pera la lluyta!

La reyna está resolta;
jura y rejura
pam á pam defensarse
des de sa altura.

No 's rendeix la lleona;
no 's rendeix ella;
ja veurán si de brava
n' es tant com bella.

Ans que veure 's vensuda,
ans que donarse,
per l' aspre abim de rocas
ha d' estimbarse.

Y mentres que fa vía
l' host invasora,
esmola espasa y llansa
la reyna mora.

—

Ja la colla cristiana
puja la serra;
ix de trenta mil bocas
un crit de guerra.

Los de dalt de Ciurana
«Guerra!» responen;
y en un moment las duas
hosts se confonen.

De totas parts ne cauhen;
¡com la Mort sega!
Si sech lo camp patía,
ja en sanch se rega.

Los uns avant y fora!
cap á Ciurana!
No torna may á enrera
l' host catalana.

Y adalt als seus anima

y 's bat á l' hora,
dreta demunt la sella,
la reyna mora.

—

Ja soldats no li quedan;
los últims cauhen;
xops de sanch se revolcan;
sa y enllá jauhen.

Llavors llansa una ullada,
se veu perduda;
no mes cristians la voltan;
ja está vensuda.

Mes avans que donarse,
son vel trosseja,
embena 'ls ulls del poltro,
l' esparoneja;

y 'l poltro corre y salta
per sobre 'ls fossos,
y cau de timba en timba

tot fet á trosos;

y com ell destrossada,
cayent á l' hora,
sab cumplir sa promesa
la reyna mora.

—

Si á Ciurana y sos pobles
hi anessiu ara,
d' aquell fet sentiríau
parlar encara.

Al fons del precipici
sobre una penya,
marcas de ferradura
la gent ensenya.

Son las petjadas fonzas
que res pot traure,
que 'l cavall de la reyna
va deixá' al caure.

Del castell las despullas
dalt podréu veure,
clivelladas, gornidas
de fullas d' eura;

y sembla que 's destaqui,
bella tot' hora,
l' ombra que feya al caure
la reyna mora.

LA GUARDIOLA

La guardiola

Es molt bona minyoneta,
y per ço, perque ho es tant,
fa molt temps que una guardiola
sos pares li van donar.
Y de tirarhi moneda
des de llavors no ha parat;
ha sigut una seguida
que no 's trobaría igual.
Los padrins, los vellets avis,
los oncles, lo germá gran...

á tothom la seva tanda,
á tothom ja li ha tocat.
Ella demana ab veu dolsa,
y tant be ho sab demanar,
que ningú hi ha que li negui
lo dineret desitjat.
Oh! ¡y que 'n deu ser de rica!
¡ja os dich jo que un tresor gran
á dintre de la guardiola
ara hi deu haver tancat.
Quan l' axeca ¡qu' es pesanta!
¡ja dona bo d' axecar!
si 'ls lladres ho sapiguessin
li anirían á robar.
Ja cal que li tinga compte;
que la tanqui be ja cal,
á dins del calaix mes fondo
y amagadeta la clau.
Quan algun nou diné hi fica,
á dins ja quasi no hi cab;
per l' escletxa 's veu com lluhen
l' or y la plata que hi ha.
Obrimla? aviat, no encara;
de la noya ara ve 'l sant;
al dematí d' aquell dia
si que l' haurém de trencar.

Axís la tendra minyona,
axís ho te ja pensat;
comprará ninas, joguinas
y... tot lo mon comprará.
No comprará pas la ditxa,
perque aquesta no li cal;
de sobras ja la té á casa
y en son cor mes que en cap part.

—

Ja s' acosta, ja s' acosta
la diada del seu sant;
passa un día, 'n passa un altre,
y pochs mes, y ja es demá.
La petita no abandona
la seva idea jamay,
y la guardiola contempla
cada volta ab mes afany.
A la vetlla del gran día,
s' adorm tot cantironant;
¡qué ple qu' está de llum pura
lo bonich somni que fa!
Tot un paner de joguinas
espurneja al seu devant;

ella tria delerosa;
no n' hi ha cap per rebutjar.
«Ja tinch or pera comprarlas,
or ó plata, tant se val;
la guardiola n' está plena;
sentiula quin drinch que fa.»
Y axís riatllera enrahona
en lo dols somni que fa,
y se l' escoltan sos pares
y mes contents qu' ella están.
Lendemá quan se desperta
¡quín salt del llit ha donat!
«D' avuy si que ja no passo;
avuy ja es aquell demá.»
Lo sol pera saludarla
á sa cambra hi fica un raig
y de pols d' or la rodeja
y la besa enamorat.
Quín bon día! quín bon día!
lo cel ¡qué n' está de blau!
y la noya ¡qué contenta!
¡y ab quín gust lo cor li bat!
«Doneume tots lo bon día,
perque avuy es lo meu sant
y he de trencar la guardiola
que 'l meu tresor te guardat.

Be 'n puch tenir de desitjos,
que tots me 'ls puch fer passar;
si hi ha richs, també so rica;
ala donchs, cap á comprar. »
Y canta y balla la noya
y balla que ballarás,
y 'ls pares quan se la miran
sembla qu' estan encisats.

—

Surten la filla y la mare
lo gran tresor á gastar;
¡qu' esvanida hi va la noya!
¡ni una princesa reyal!
Li sembla per tot hont passa
que tothom l' está mirant.
Miráu, ara vé la rica;
va, feuli pas, feuli pas.
Ella y sa mare enrahonan,
sa mare no, que no cal;
sols la noya fa la tasca;
sa boca no para may.
Veusaquí que axís fa vía
ab son tresor á las mans,

y al girá' una cantonada
las aturan de un plegat
una pobre molt pobreta
que porta dos fills al bras
y dos mes que á las faldillas
se li agafan gemegant.
«Senyora, bona senyora,
¡si 'ns faría caritat!
¡una miqueta d' auxili,
que 'l bon Dèu li pagará!
Que no menjém fa dos días;
patím de fret y de fam;
de día captém pe 'l poble,
y de nit dormím al ras.»
Conmoguda la senyora
á tals paraulas está;
mes conmoguda la nena,
fins sent los ulls espurnar,
mirant aquellas criaturas
que quasi nuhetas van,
y que ploran y gemegan
sense casa y sense pa.
¡Ellas no tenen guardiola!
¡ellas jamay ne tindrán!
Y la pobre de sa mare
va seguint ab veu de plany:

«So viuda y estich malalta;
no tinch forsas pe 'l treball;
y aquets fills meus quan jo mori
¡angels de Dèu! ¿qué farán?
Senyora, bona senyora,
si 'ns faría caritat!
un dineret que 'ls hi sobri,
que 'l bon Dèu li pagará.
Avuy menjarém si 'ns dona
y podrém dormí al hostal.»
A la senyora las llágrimas
ja li cauhen cara avall;
la petita també plora;
lo cor li han fet tremolar;
¡ella tan felís y rica,
y aquells nens no tenen pa!
De sopte 's gira á sa mare
y li diu: «¿Sabs qué he pensat?
jo ja 'n tinch prou de joguinas,
ja 'n comprarém un altre any;
dels diners de la guardiola
ara 'n vull fer caritat.»
Y sens dir cap mes paraula
allarga la tendra ma
y á la pobre tan pobreta
tot son tresor va donant.

Y quan torna cap á casa,
agafadeta del bras
de sa mare, diu: «Me sembla
qu' está content la meu sant.»

VIDA PER VIDA

Vida per vida

Fosca es la nit; en la espayosa cambra
dorm Turismón;
als respirs que 'l rey dona, ab veu sinestra
lo tro hi respón.

De quan en quan com una serp lluhenta
brilla 'l llampech;
á vora 'l rey un noy de por tremola
y axeca un prech.

Un tro, mes fort que tots, del rey destorba
la son de pau,
y fins fa que tremolin las murallas
del gran palau.

Lo rey abrassa al noy; gelat lo troba
de por y fret.
«¿Tú qu' ets tan bo y tan pur també t' espantas?
dorm, germanet.

Dèu no crida ab la veu de las tempestas
als ignoscents;
tú dorm en pau, germá; deix que tremolin
sols los dolents.»

Lo rey y 'l noy abrassadets s' adormen
en santa pau;
y en la fosca y la calma altra vegada
queda 'l palau.

—

De sopte embolicat fins á las cellas
en llarch mantell,

á la claror del llamp, á la gran cambra
entra un donzell.

Llansa 'l mantell, un' arma desenveyna
lo criminal;
un nou llampech rastreja per la fulla
d' aquell punyal.

Demunt del rey l' esdevingut se tira,
l' estreny ab por,
y desseguit lo vil punyal li clava
al mitj del cor.

Lo noy y 'l rey al despertarse 'l cridan:
«Qué fas, germá?»
«Jo duré la corona que tú portas,
des de demá.»

A glops brolla la sanch de la ferida;
lo rey s' ajau,
se retors, fa un suspir, y quiet per sempre
á terra cau.

Teodorik riu com foll; á la tempesta

s' hi mostra sord;
y 'l noy Eurik, tot tremolant encara,
resa pe 'l mort.

—

A lendemá als carrers de Barcelona
noble y pebley
cridavan tots ab goig y ab entussiasme:
«Visca 'l nou Rey!»

Per una porta del palau eixía
gent ab lo mort;
y al mort lo poble ingrat no li guardava
ni un sol recort.

Per l' altra porta del palau hi entravan
nobles traydors
y 'l poble y los soldats al fratricida
cobrint de flors.

Ja no hi havía á l' espayosa cambra
tacas de sanch,

sinó lo trono d' or y argent dessota
d' un dosser blanch.

Peró 'l nou rey las tacas las tenía
dintre del cor;
allí hi havía la nit fosca, en camvi
del brill del or.

Eurik des d' un recó de la gran sala
mirava al rey,
y aquell noy aprenía com los homes
forjan la lley.

—

Deu anys després lo rey es á Tolosa
en son palau,
entre mitj de sas glorias y sas galas
dormint en pau.

Trista es la nit; com una serp lluhenta
brilla 'l llampech;
no hi ha cap noy de Teodorik devora
que axequi un prech.

De sopte, embolicat fins á las cellas
en llarch mantell,
á la claror del llamp, á la gran cambra
hi entra un donzell.

Llansa l' abrich; un' arma desenveyna
lo criminal;
un nou llampech rastreja per la fulla
d' aquell punyal.

L' enfonza al cor del rey; eix se desperta.
«¿Qué fas, germá?»
«Ju duré la corona que tú portas
des de demá.

Qué! ¿ja de Turismón no te 'n recordas?
jo 'm faig la lley.
Tú m' ensenyares lo camí mes recte
pera ser rey.»

LO PERFUM Y LA MELODIA

Lo perfum y la melodía

Un perfum y una dolsa melodía
se van trobar un día.
Ell amant, ella tendra y carinyosa,
pera que s' estimessin,
calgué ben poca cosa:
calgué... lo que passava: que 's trobessin.

—¿D' hont vens, oh melodía que m' encantas?
—Jo de la terra pujo.

—Jo, fill de la mes bella de las plantas,
com tú, d' allá baix fujo.
—So filla d' un violí que en hora trista
pulsá la ma d' un inspirat artista.
—Donchs jo vaig naixe d' una flor hermosa
que allá baix en lo mon té 'l nom de rosa.
—Ja que al mateix camí la sort nos llensa
y hem fet tan agradable coneixensa,
ja que units sempre mes havem de viure,
pera que l' un del altre res ignoria,
contemnos nostra historia.
—Es veritat: contémnosla sens treva.
—Comensa donchs, perfum; la teva diga 'm,
que jo després ja 't contare la meva.
—Ets dona y 't vull complaure; atenta estiga 'm.

Historia del perfum

En un bonich jardí nasqué una rosa
á un dols petó de Maig;
la primavera la besá amorosa
ab son mes tebi raig.

¡Cóm la van adular las papallonas!

¡qué n' hi van dir d' amors!
tants obsequis no reben pas las donas
dels seus festejadors.

Un jove va cullir la rosa bella
y se la 'n va emportar,
y á sa estimada, una gentil donzella,
al punt la va donar.

—Prenla (va dirli) aquesta fresca rosa
en penyora d' amor;
no crech pas que hajis vist flor tan hermosa:
sols ta cara es millor.»

La verge va posarla desseguida
al demunt del seu pit.
Sota la flor glatía ple de vida
un cor d' amor ferit.

Ella estimava ab la ilusió primera
que no pensa en enganys:
¡cóm estima un cor gran que tot ho espera!
¡cóm s' estima als vint anys!

Ell estimava vagament y á estonas,
ab vanitat d' amor,
com solen estimar las papallonas,
que van de flor en flor.

Ell trahía á la verge apassionada,
y buscava infidel
en brassos d' altre dona enamorada,
d' altres petóns la mel.

Ho va saber, ho va saber la trista
mestressa de la flor.
Joguina al veure 's de banal conquista,
malehí son amor.

Mes son amor no va morir, tenía
massa fonda l' arrel;
ella l' olvit buscava, y no podía
olvidá' al infidel.

Llavors va estrenye ab frenesí la rosa,
la va regá' ab son plor;
y caygué, destrossada per la hermosa,
la rebutjada flor.

Y la flor al morir tota malmesa,
lo seu perfum milló'
va deixá' anar al mitj de tal tristesa,
y 'l perfum... era jo.

Jo llavoras vaig naixe; en pura onada
me 'n vaig anar pujant,
deixant sola á la pobre enamorada
que s' anyorava tant.

En secret, en secret va consumirse
sense consol ni amor;
no trigá gayres días en morirse
com la malmesa flor.

Are allá en ignorada sepultura
la pobre noya jau.
Jo no sé si 'l dolor y l' amargura
l' haurán deixat en pau.

Sols sé que 'l vil traydor que va enganyarla
la te olvidada ja,
y que d' amor á un' altra dona parla
sense á cap estimá'.

Y sols sé que aquí dalt de la serena
regió en que tot somríu,
aquell recort tan trist que 'm dona pena,
en mí 's conserva víu.»

Lo perfum va acabar, y dolsa y pía
va comensar axís la melodía.

Historia de la melodía

Era jove y gentil, d' aquells que naixen
pera sentir l' amor de la bellesa;
un cervell ple de flamas
y un cor ple de tendresa.

Era un geni ignorat, bressat per somnis
d' un pervenir gegant; dos ídols veya:
una bonica verge
y l' art que tant l' atreya.

Derrera del amor y de la gloria,
adelerat, adelerat corría;
y l' amor l' enganyava,

y la gloria 'n fugía.

Era un artista músich; sa gran joya
era un antich violí; quan lo tocava,
li pareixía un tendre
amich que 'l consolava.

Y tocant s' esbargía, y de las cordas
buscava que 'n sortís la melodía
suprema que á la inmensa
gloria portá' 'l devía.

Moltas de bellas van exirne, moltas,
peró no tals com éll las desitjava,
no la qu' éll en lo fondo
de l' ánima covava.

Va descubrir un día de la dona
que estimava, l' engany; á la perjura
va veure en altres brassos,
somrient de ventura.

Ferit al mitj del cor, veyent que no era
comprés com éll pensava y merexía,

buscá consol en l' únich
amich que no 'l trahía.

Lo violí va agafar, y ab ell á solas,
va esbargir lo torrent de sa amargura;
aquell amich, com sempre
lo consolá ab veu pura.

Y las cordas vibrants y revellidas,
llavors pulsadas per las mans febrosas,
¡qué planys amarchs tragueren!
¡qué 'n digueren de cosas!

Llavoras van exir las inspiradas
notas que 'l jove ab tant d' afany volía,
la desitjada, hermosa,
suprema melodía.

Llavors vaig naixe jo, vaig deixá' en éxtasis
al artista mateix que 'm doná vida,
y vaig pujar augusta
á la regió infinida.

Peró no per axó va alcansá' 'l mestre

la gloria que volía y li tocava;
 lo mon no 'm comprenía
 y aplausos no 'm donava.

Ignorat va morir lo pobre geni,
ferit pe 'l desengany y per la pena,
 mentres jo m' escampava
 per la regió serena.

Allá baix en mesquina sepultura,
rodejada d' olvit, lo cos descansa
 d' aquell que morí mártir
 d' una inmensa esperansa.

Y jo aquí dalt, suau, inmaculada,
escampo mas onadas vibradoras,
 bonica com lo día,
 eterna com las horas. »

Y al acabar axís la melodía,
entre mitj del perfum se recreava,
 y lluny del mon trobava
un ser que ab viu amor la comprenía.

—Y be, ma delicada companyera,
tú y jo som dos esbarts de primavera,
que 'ns hem trobat en la regió divina,
no per casualitat ó forsa vana,
sinó per soberana
obra de Dèu que tot ho determina.

—Es cert, tú y jo hem nascut per' estimarnos
y may hem de deixarnos;
tú y jo som purs y bons; ni cap obstacle
nos lliga á la materia,
ni som esclaus de l' humanal miseria.
Ben lluny, beny lluny n' estém; entre nosaltres
no hi caben, no, la enveja y la mentida.
Molt millor que cap home y que cap dona
estimarém y compendrém la vida,
que será bella, verdadera y bona.

—Oh! jo t' estimo, melodía santa!
—Jo t' estimo, perfum que m' enamoras.
—Eternament nostras venturas canta.
—Rodeja 'm, oh perfum, á totas horas.»

Y units per sempre mes, los dos fan vía,
lo perfum y la dolsa melodía.

N' ARMENGOL DE GERP

6

N' Armengol de Gerp

I

Ja n' han posat siti
al castell de Gerp;
N' Armengol lo comte
lo quí 'l posa n' es.
Son ab ell que lluytan
tots los braus d' Urgell;
son ab ell que lluytan
contra 'ls infidels.
Ix de Saragossa

l' Emir á corrents;
no cal no que surtis,
que no hi ets á temps.
Lo teu fill ja resta
tançat al castell;
trescents homes l' aydan
soldats y servents.
Lo comte 'ls ataca,
mes l' atach es breu;
¡ala, escaladayres!
¡ala, ballesters!
Espuntantne llansas,
esmussant acers,
al castell se n' entran
los valents d' Urgell.
Quan l' Emir arriva,
tristas novas reb;
lo refors que porta
no ha servit de res.
Serrahins que fujen
ja li estan dihent:
—No hi anéu encara,
no hi anéu á Gerp.
Un mar de sanch mora
N' Armengol ha fet;
homes no comanda,

que son llamps de Dèu. —
L' Emir se detura
y s' estremordeix;
d' horror y de rabia
lo cor se li encen.
Los esguarts axeca,
los axeca al cel:
no veu mes que núvols
negres y rojenchs.
Mentrestant lo comte
N' Armengol d' Urgell
la creu santa posa
al mes alt marlet.
Ab neguit contempla
lo sagnant acer,
y diu: — Ara es l' hora
de mon sagrament.
Ombra de mon pare,
no sofrescas gens,
si mes sanch te manca,
jo te 'n daré mes. —

II

En la presó de la torre

N' Abú, lo fill del Emir,
d' un cantó al altre 's passeja
ab los brassos sobre 'l pit.

Murmura paraulas foscas
y sols fa que malehir;
si li haguessin deixat armas,
ell s' hauría mort allí.

Lo comte Armengol hi entra;
N' Abú 's para quan l' ha vist;
¡ab quína rabia que 's miran
los dos mortals enemichs!

—Mala estrella n' es la vostra.
—A tot preparat estich.
—¿Sabéu donchs que 'l vostre pare
venía á ajudarvos?—Sí.

—¿Sabeu que á ell y á sas tropas
los cristians han fet fugir?
—Vergonya!...» Y ardentas llágrimas
los ulls li van enrojint.

—¿No os recordeu de Barbastre?

—Quán? — Mon pare caygué allí,
y després de la batalla
lo feu escapsar l' Emir.

—¡Oh recort de gran diada!
mos fets d' armas comensí.
—Jo també. — La sort llavoras
no os va gayre afavorir.

—Mes avuy... — Lo sol de gloria
també cau en fosca nit.
—La vostra n' es de tempesta.
—Está bé: que un llamp me fir.

—Sou valent. — Ab cants de guerra
ma mare bressá á sos fills.
—Qui tallá 'l cap á mon pare
¿vos mateix no fóreu? — Sí.

—Malehit! — Cumpleixo á cegas
las santas lleys del Emir.
¡Llástima que vostre pare
nostra fé no hagués seguit!

—Era brau.—Com pochs, y en honra

de son coratge y son giny,
lo cap sagnant li posárem
en una capsa d' or fí.

—¿Y la capsa?—Jo la guardo
des de llavoras.—Aquí?
—La calavera del comte
may mes l' he tocat de dins.

—Mes ¿hont es?—Es á ma cambra,
á la vora del meu llit.
—Horror!—M' inspirava somnis
de batallas y perills.»

Roig d' ira se 'n va lo comte
passant corredors ombríus,
y á la presó N' Abú resta
ab los brassos sobre 'l pit.

III

Al palau de Saragossa
l' Emir se consum d' afany,

somniant en la revenja
que ha de pendre dels cristians.

Cada día fa fer cridas
per aplegar als alarbs;
vol un eczércit qu' enfonzi
als cristians en mar de sanch.

Ja fa temps que no reb novas
de N' Abú lo seu fill car,
de N' Abú que pres encara
al castell de Gerp está.

Vell es l' Emir; l' ajupeixen
ab son pes feixuch los anys,
y las mans ja li tremolan
y ja té 'ls cabells tots blanchs.

Mes ab tot y sa vellesa
encar té vius los esguarts,
y encar per sas venas corre
lo terrible foch del llamp.

—Jo mateix (sovint exclama)

seré capdill de mos braus;
fará la mort de son pare
lo nou comte catalá.»

Un día, quan se disposa
l' Emir á exir de ciutat,
veu que un missatjer arriva,
y á sa cambra lo fa entrar.

Alarb dels que á Gerp s' estavan
n' es lo de nou arrivat;
al Emir la ma li besa
y l' acatament li fa.

—Missatger, bon missatger
¿quína nova m' has de dar?
—N' Armengol es qui m' envía;
fa tres jorns que 'l vaig deixar.

—¿Lo castell de Gerp me torna?
¿lo meu fill es lliure ja?
—Aquet present os regala
com penyora d' amistat.»

Un rich embolcall de seda

deix á la taula l' alarb,
fa de nou l' acatament,
y sens dir res mes se 'n va.

Quan l' Emir se queda sol
desfá ab neguit l' embolcall;
entre las telas de seda
una capsa n' ha trobat.

Quan l' Emir la capsa mira
tremola y fa un crit estrany;
son cor bat ab tanta forsa,
que ja li sembla esclatar.

La capsa n' es d' or, gornida
d' esmeragdas y diamants;
¡prou que n' es digna tal joya
del emperador mes gran!

Quan la capsa n' es oberta,
l' Emir cau fret y esglayat.
N' ha vist lo cap de son fill
entre regalims de sanch.

Mentrestant á Gerp lo comte

satisfet exclama ja :
— Cap per cap, vida per vida.
Oh mon pare, estás venjat. »

UNA MADRASTRA

Una madrastra

En lo palau comtal de Barcelona
tot es festa y plaher, tot ricas galas;
á sa nova muller, la bella Almodis
En Ramón Berenguer ja du de Fransa.

Que en pau descansi sa muller primera;
ja que á la mort pertany, sia oblidada;
mentres la hermosa vida 'ns afalagui
cal en ardentas ditxas esmersarla.

Axís sens dupte ho ha pensat lo comte,
sentint d' amor frenética frisansa
tot just al veure á la superba Almodis
qu' es talment d' hermosura soberana.

Y li ha parlat, y ab veu mitj tremolosa
li ha ofert son cor, lo trono de sos pares,
y ella, com si l' honrés al acceptarho,
l' ha endogalat ab fortas abrassadas.

No li fa res al comte que d' Almodis
no mes vicis y crims conti la fama.
Ella 'ls hi nega ab una veu tan dolsa
que 'l deixa convensut al fons de l' ánima.

¿Qu' ella ha tingut amors que l' envileixen?
¿qué ha estat per tres marits repudiada?
¿qué ha abandonat als fills de tals follías?
son calumnias no mes, calumnias vanas.

Y encara que fos cert tot lo que 's conta,
hi ha una rahó que adressa la balansa:
¡es tan hermosa Almodis! tan bonica!
ningú la pot mirar sens excusarla.

En llas etern devant l' altar s' uneixen
lo comte y sa promesa idolatrada;
quan sent ell que la ma li estreny Almodis,
li sembla rebre del esclau la marca.

Avuy porta á sa esposa á Barcelona
En Ramon Berenguer ple d' esperansa;
per ço la gran ciutat está de festa;
per ço lo rich palau está de gala.

Ab goig la reb lo poble; ab goig lo poble
reb sempre á sas hermosas soberanas;
y á mes: doneuli festas, y no 's cuyda
de si es sirena la que ve ó es ángel.

Ja son del gran palau á l' alta porta
los nuvis bells y la gentil comparsa,
ja á poch á poch per l' ampla escala pujan,
ja van entrant á l' enjoyada sala.

¿Tothom está content á Barcelona?
¿tots al palau somriuhen d' esperansa?
ah! ningú se 'n adona, entre la festa,
d' un noy que mira als nuvis y s' esvara.

Amagat d' una porta en las cortinas,
lo cap estira y ab feresa guayta,
y sense qu' éll mateix ja se 'n adoni
li rajan cara avall brusentas llágrimas.

A un patge que li passa per la vora,
tot tremolant de por ja li demana:
«¿Quí es aqueixa extrangera tan bonica
que puja al trono dant la ma al meu pare?»

Lo patge li respon: «Se diu Almodis;
es del comtat la nova soberana.»
Mes lo noy sent tân sols que li murmura
son cor ple d' amargor: «Es ta madrastra.»

—

Gran es del comte l' envejada gloria;
grans son del comte las brillants conquestas;
cada jorn, del comtat exten las fitas
la victoriosa empenta de la guerra.

Y mentrestant de monastirs se poblan
las novas terras als contraris presas,

y cada día en las ciutats y vilas
los amples murs de novas Seus s' axecan.

Congrega 'l comte en son palau als sabis,
al trono puja ab sa mullé' á la esquerra,
y d' allí estant pera son poble dicta
l' aplech d' *Usatges,* catalans de mena.

Mes no li val al comte tanta gloria,
no 'l lliura, no, de la fatal tristesa.
¿Qué li fa tanta llum fora de casa,
si adins no mes hi regnan las tenebras?

Passá 'l festeig y 'l goig dels primers días,
ha esclatat lo furor de la tempesta;
l' odi entre 'l fill del comte y la madrastra
potent sas impietats desencadena.

L' hereu y Almodis de trobarse evitan,
y ab tot y 'l no voler, se troban sempre;
cada mirada que al trobarse 's donan
es un nou llamp que la tempesta aumenta.

Si l' un per misteriosa galería

la soletat pera sos odis cerca,
ja hi troba al altre que esbargeix sa rabia
ab llágrimas de fel y ab planys de fera.

Y 'l comte ho veu y ho toca, y en va dupta,
y en va no vol tocarho ni ho vol veure;
y no sab quin remey ha de posarhi;
mal es tot; mal si mana, mal si prega.

—«Lo vostre fill m' insulta cada día,
(li diu Almodis verinosa y terca.)
Senyor, posáu mordassas en sa boca;
si sa mare no so, so sa comtesa.»

—«Senyor, la vostra esposa no 'm deix viure;
(li diu Pere Ramon ferit de pena)
me maltracta, 'm malparla á totas horas;
com si fos bord á tot arreu me befa.

No 'n tingué prou d' haver robat lo siti
que al llit comtal tingué la mare meva;
de jorn en jorn de vostre cor me roba
l' amor mes gran del cel y de la terra.»

Y axís lo comte entre aquells dos grans odis

reb de tots dos la furiosa empenta;
per fort que siga 'l roch ¿cóm no ha de caure
si dos onas gegantas lo sotregan?

«Ella ó jo» diu l' Infant ab veu resolta;
«Ell ó jo» diu Almodis la superba;
y un baf de mort s' extén entre 'l misteri
d' aquell palau enfús en la tenebra.

Y fuig dels dos lo comte y en sa cambra
tancantse sol ab sa desditxa inmensa,
maleheix l' hora infausta en que d' Almodis
l' enlluerná la satánica bellesa.

—

Fosca es la nit y misteriosa y trista;
cobert l' espay á llampegar se posa;
per totas bandas sembla que volejin
fatals pressentiments com negras ombras.

En son llit ajaguda la comtesa,
cluchs los ulls, dorm potser, mes no reposa,
que fins dormint y tot, de tristos somnis

sent que 'l neguit sinistre l' esperona.

Silenci en lo palau ; estrany misteri
que creix encara en esta nit tan fosca ;
sols allá lluny se sent del centinella
la veu d' *alerta* que s' apaga fonda.

En lo palau ni una remor. Almodis
ab greu afany va respirant. De sopte
per una ma apartada se belluga
la cortina que tapa l' alta porta.

Un' ombra molt mes negra que las altras
á poch á poch avansa cautelosa
y prop, propet d' Almodis se detura
quan es del llit á la mateixa vora.

Es un home, es l' hereu, es lo fillastre ;
¡ quína tempesta en sas entranyas porta !
no es pas tan espantosa y tan furienta
la que en l' espay negríssim s' agombola.

Pere Ramón alsa la ma depressa,
y sembla que un llampech, ratlli la fosca ;

no es llampech, no, qu'es sols lo brill d' un' arma
que una ma del Infant estreny ab forsa.

En lo blanquíssim pit de la comtesa
l' Infant la punta brilladora enfonza,
y diu ab veu hont l' odi s' hi regira
ab lo desitj complert: «Madrastra, es l' hora.»

Almodis obre 'ls ulls, xiscla esvarada,
gemega de dolor, d' espant sanglota,
y mentrestant de la mortal ferida
á glops á glops la sanch ardenta brolla.

—«¿Qué has fet, vil assesí?» «Calmar mas penas
venjar l' agravi y la terrible afronta,
donar repós á l' ombra de ma mare
que en son lloch os mirava dolorosa.»

Y mentres parla axís, en l' agonía
l' esferehida Almodis se revolca,
y mossegantse 'ls llavis esmuny l' odi
que en lo seu cor per l' últim cop hi cova.

Envidriats los ulls ja se li entelan,

ronch se li fa 'l respir, sa veu tremola,
escup de sanch glopada escumejanta
y cau á terra estinellada y morta.

TRES AMORS

NOTA. — La segona part d' aquet petit poema intim está perduda y per lo tant ha sigut impossible inclóurela aqui.

Tres amors

Veu 's aquí 'ls tres amors de ma vida!
veu 's aquí 'ls tres amors del meu cor!
los meus fills, ma estimada, ma mare...
trinitat del amor!

Veu 's aquí lo meu íntim poema!
veu 's aquí dels meus versos la flor!
He expremut la mev' ánima, y 'm dona
aquet pur raig d' amor.

Trinitat! trinitat benehida!
mare! esposa! fillets del meu cor!
es sols vostra, ben vostra ma vida
amarada d' amor.

I

A LA MARE

Si 'm pregunteu quina es la millor dona
y la de mes talent y la mes bella,
os respondré sens por d' equivocarme:
«Va ser la mare meva!»

Sempre pe 'ls fills la mare es la mes bona
entre totas las donas de la terra.
Fins trobo estrany com un altar no tinguis,
oh santa mare meva!

—

¿Tenen brillants imatges aquets versos?
¿tenen espléndits mots?

¿tenen frases supremas? ¿raigs de geni?
no tenen res d' axó.

No tenen res d' axó; pobrets y tímits
pera tú, mare, naixen al meu cor;
al calíu del amor van prenent vida;
si tenen sentiment, ja ho tenen tot.

—

Quan vas morir, semblava que per sempre
s' hagués de pondre 'l sol;
semblava, mare meva, que s' haguessin
de trencá' 'ls perns del mon.

Y res! lo sol va continuar espléndit,
escarnint mon dolor;
y 'ls perns del mon no 's van trencar, oh mare;
qui s' havía trencat era 'l meu cor.

—

Enterrada de temps, vaig voler véure 't,
y la pesanta llosa vaig alsar;

al obrirse la tapa de la caixa,
fins vaig sentir com un olor suau.

Ton cadáver, oh mare,
no era pas repugnant;
morta y tot y desfeta, eras hermosa
y semblavas somriure 'm y mira 'm.

Jo era 'l que plorava, mare meva,
com ploro avuy, com ploraré demá.
¿No hi ha tants fills que viuhen ab sas mares?
¿per qué no 't tinch encara al meu costat?

—

Al millor temps de la existencia teva,
quan tot canta y tot riu,
quan esclata la flor de la esperansa
del cor á mitj á mitj,

quan eras mes bonica y mes ditxosa,
quan l' amor maternal te feu glatir,
quan la terra 't semblava
talment un paradís:

¡ precisament, precisament llavoras,
oh mare, vas morir.

—

¡ Oh quíns capritxos té la sort malvada !
¡ cóm se complau en destruí' y fé' mal !
¿ hi ha una flor ben fresca y ben bonica?
donchs la talla aviat.

¿ Hi ha un flam ben pur que encisa la mirada?
donchs ala ! á apagá' 'l flam.
¿ Y tú devías viure y ser ditxosa?
donchs mor y deix dolor y soletat.

—

¡ Quína delicia trobo
en fugir de la onada de la gent
y recullirme á solas, ben á solas
no mes ab lo mes fondo de mon ser !

Y quan estich axís, en tal delicia,
alimentar un íntim pensament...

ta imatge, ton recort, ta vida entera...
pensar en tú no mes!

—

Jo no sé si son versos ó si es prosa
lo que ara de ma ploma va sortint;
no sé si es obra d' art ó es obra digna
tan sols d' etern olvit;

jo sols sé qu' es l' amor que per tú sento,
que 's descapdella axís,
que com m' está vessant al cor, m' agrada
desfogarlo escrivint.

—

¡Cóm me 'n recordo d' aquell temps de ditxa
en que jeya mon cap sobre ta falda,
y tú dormir me feyas
ab las cansons tan dolsas que 'm cantavas.

Sembla ahí que va ser lo que recordo,
y fa tants anys, tant temps, tant temps, qu' espanta.

Y al pensar que tornarhi es impossible,
mos ulls s' omplen de llágrimas.

Ni tú ets al mon, ni aquell cap ros que jeya,
es com llavoras ara;
que 'ls rissos d' or han caygut tots, y 'ls únichs
cabells que quedan s' han tornat de plata.

—

Ah! quan m' assech á taula, mare meva,
y veig lo teu lloch buyt,
¡quína tristesa m' invadeix tan fonda!
¡y com la gana 'm fuig!

De repent vol crear ma fantasía
ta imatge, y t' apareixes á mos ulls;
tos delicats contorns, ta silueta
assombrat veig al punt.

De lo present m' olvido, content m' also
y corro cap á tú;
mes ay! que tú no hi ets! qu' era una sombra!
que ton lloch está buyt!

—

Y passará Nadal, passará Pascua,
y altres Nadals y Pascuas passarán,
y 'l meu sant, y 'l teu sant... tota ma vida,
y tú no tornarás.

May mes nos veurém ja; may mes, oh mare,
mas galtas tos petons escalfarán;
may mes, may mes ta veu serena y pura
mon cor consolará.

¡Quán lluny te tinch! quán lluny! entre nosaltres
l' inmens abisme de la mort hi ha.
De tú, que fores tant, no mes ne quedan
un recort, un nom va.

Peró l' amor que 't tinch, oh mare meva,
oh! no hi ha por, no acabará jamay.
Mort y tot que jo sigui, ell víu com ara
mon cor escalfará.

. . . .

III

ALS MEUS FILLS

Vosaltres sou del camp de l' esperansa
las mes galanas flors.
¡Cóm m' agrada, floretas de ma vida,
cóm m' agrada inundarme en vostra olor!

Acosteuvos, fills meus; veníu tots quatre,
veniume ben á prop;
quan no sento 'l calor de vostres brassos,
sento 'l fret de la mort.

—

Sense vosaltres, soportar la vida,
os juro que impossible 'm fora ja;
vosaltres sou puríssimas estrellas
que 'm guiéu entre mitj del temporal.

Sostingut per vosaltres, quína ditxa!

¡ fa de bon caminar!
¿Quí diu que aquesta vida es tan dolenta?
jo no li trobo si ab vosaltres vaig.

Vostras puras miradas
ho omplen tot de clarors primaverals,
y al so de vostra fresca xerradissa,
cantan axams d' aucells per totas parts.

—

Sou bons y sou bonichs! lo mal encara
no os ha corcat lo cor,
y l' ombra de la pena
no ha ennuvolat encara vostre front.

Sou bons y sou bonichs! Quan la mirada
en vosaltres se fixa ¡ quín consol!
Un no pensa llavoras, ni ho pot creure,
que hi haja penas y maldats y horrors.

Jo estaría mirantvos nit y día,
anys, y anys, y mes anys... fins á la mort.

Ditxós se torna 'l desditxat, mirantvos;
mirantvos, los dolents se tornan bons.

—

Erau cinch, y sou quatre; un donchs n' hi falta;
no m' olvido pas d' éll;
era bonich, bonich com sou vosaltres;
potser que ho era mes.

No estranyéu, no, que mes bonich lo trobi
ara que ja no hi es;
á vosaltres ja os tinch y á n' éll l' anyoro,
y sempre es mes bonich lo que anyorém.

—

¡ Pobre mortet! era talment un ángel,
si angels hi pot haver en aquet mon ;
tenía una mirada,
que 's feya seus lo cors.

Al seu devant quedavan sense forsa

la maldat y 'l dolor.
Quan eram á las foscas y ell passava,
deixava aná' una ratxa de claror.

.Ell tenía unas alas invisibles
que sempre van pugná' per alsá' 'l vol;
al últim van lograrho, y tots nosaltres,
sens ell ¡qué tristos vam quedá' y qué sols!

—

Siguéu sempre ben bons, fills de ma vida;
no deixéu may lo camí recte, may;
ja sé que 'l recte es aspre,
y que 'l tort es suau;

mes no hi fa res, la vida es una prova
y un terrible combat.
L' aspror de la virtut preferíu sempre
á la traydora suavitat del mal.

Siguéu sempre ben bons; á la conciencia
deixéu tranquila estar,

tan tranquila y tan pura que s' hi pugui
la mes petita llum trasparentar.

Tan pura y tan tranquila, que una taca
no hi haji en ella may.
Axí la son es dolsa, axí 's fa vía
sense 'l remordiment, qu' es mal company.

BENET XIII

Benet XIII

Ja d' En Benet tretze
la fortuna 's gira;
diu que 'l rey de Fransa
de reull se 'l mira.
L' Austria l' abandona,
se li 'n va Castella;
¡tots inflan lo núvol
que cobreix sa estrella!

Sols Aragó y Nápols
volen son poder;
sols Aragó y Nápols
y Vicens Ferrer.
Y per axó encare
diu En Benet tretze tancat á Avinyó:
«No hi ha mes Sant Pare
en lo mon, que jo.»

Cercat Benet tretze
per francesa tropa,
l' ira desafía
de tota l' Europa.
Sols ab doscents homes
al palau se tanca;
lo valor li sobra,
si la gent li manca.
Tots los que l' ajudan
héroes volen ser;
¡y prou val per trenta
fra Vicens Ferrer!
Y per axó encare
diu En Benet tretze tancat á Avinyó:
«No hi ha mes Sant Pare
en lo mon, que jo.»

Días y mes días
lo gran siti dura;
¡ah quánts de francesos
troban sepultura!
Com lleó defensa
Benet sa fortuna.
«En lo mon vaig dirme
En Pere de Luna!»
Mes pera combatre
ab vint mil guerrers,
no hi ha Benets tretzes
ni Vicens Ferrers.
Y no obstant, encare
En Benet exclama fugint d' Avinyó:
«No hi ha mes Sant Pare
en lo mon, que jo.»

En Benet y 'l frare,
sens cap companyia,
fugitíus s' allunyan
de nit y de día.
¡Cóm los persegueixen
las maynadas galas!
mes ells semblan tindre
del llampech las alas.

Ja veuhen la serra
del alt Pirinéu.
«¡Salut, patria nostra!
terra estranya, adèu!»
Y per axó encare
diu En Benet tretze ab sa veu de tro:
«No hi ha mes Sant Pare
en lo mon, que jo.»

¡Oh quína rebuda
troba á Catalunya!
d' Aragó lo ceptre
son cunyat empunya.
«Mentres est reyalme
per Sant Pare 'm tinga,
no 'm fa res qu' Europa
á mos peus no vinga.
¡Y duptan encare
del meu gran poder!
tinch á Catalunya
y á Vicens Ferrer.»
Y per axó encare
diu En Benet tretze llensat d' Avinyó:
«No hi ha mes Sant Pare
en lo mon, que jo.»

Pobre Benet tretze,
perdáu l' esperansa,
hi ha per matá' 'l cisma
concili á Constansa.
Cardenals y bisbes
á Martí coronan;
tots los que teníau,
tots os abandonan.
Mes á tal desgracia
Benet diu irat:
«No hi ha mes concili
que ma voluntat.
Y per axó encare
tant si 'm nega Europa, tant si 'm vol com no,
no hi ha mes Sant Pare
en lo mon, que jo.»

¡Cóm á la desgracia
se la deixa sola!
tothom se li gira
y tothom l' inmola.
Ja d' En Benet tretze
la gent se 'n allunya;
ja d' amichs no 'n troba
ni en sa Catalunya.

Ferran d' Antequera
lo desterra fer;
¡ fins li gira espatlla
fra Vicens Ferrer!
Mes per axó encare
diu En Benet tretze ab sa veu de tro:
« No hi ha mes Sant Pare
en lo mon, que jo. »

Tot sol á Penyíscola
Benet tretze hi mora;
sols la mar brugenta
sent allí á tot' hora.
Los anys l' arrupeixen
y tothom l' oblida;
no hi ha sort mes dura,
ni mes trista vida.
Ja li arriva prompte
son instant fatal.
¡ Sol en sa agonía!
¡ válgali Dèu, val!
Mes per axó encare
diu Benet morintse: « No cedeixo, no;
no hi ha mes Sant Pare
en lo mon, que jo.»

HISTORIA D' UNS MORTS

Historia d' uns morts

I

La llum, tota espantada y tremolosa,
entrant per las finestras mitj tancadas
del quarto aquell quasi be fosch, no gosa
á turbar del misteri las onadas
que allí jauhen en calma silenciosa.

Allá al fons d' aquell quarto, hont á paupentas

se topa ab las cortinas de l' arcoba,
al llit, inmóvil un malalt s' hi troba.
Fa temps que allí s' está ; la malaltía
llarga y penosa, l' ha posat á proba
y l' ha dut, de l' un día al altra día,
fins als brassos fatals de l' agonía.

A l' un cantó del llit, en la tauleta
crema, també morintse, la xinxeta,
y á la banda oposada, en la cadira
sentada y acostantse al trist qu' expira,
una dona hermosíssima y plorosa,
sense dir res, de quan en quan suspira.
Es del malalt la dolorida esposa.

Ell la mira, la mira... no pot d' ella
apartar las miradas que s' apagan ;
y tals miradas á la dona aquella
¡ quántas cosas tristíssimas amagan !

—Vaig á morir; ja sento que la vida
s' escapa de mon cos, mes com encara
soch jove y 't tinch á tú, que tant t' estimo,
¡ quín greu me sab morir justament ara !
Es massa aviat ¿ no es cert? sembla mentida

que t' haji de deixar... ¡y será prompte!
Y lo que 'm sab mes greu es lo que penso,
lo que s' ha de pensar, tenint en compte
la eterna lleujeresa de las donas:
que no m' has estimat.
—Oh! axó no ho diguis.
—O si per cas, m' has estimat á estonas.
—Desconfiat! gelós!
—Sí, t' ho confesso;
aqueixa ha estat, aqueixa ma manía.
Ets tan hermosa, tant, que si ara 'm moro,
crech que 'm mata tan sols la gelosía.
—Y t' adoro, no obstant; creume: t' adoro.
—Axó ho dius tú, ja ho sé; moltas vegadas
m' has dit lo mateix que ara; no t' ho nego,
y creure ho he volgut... mes una sombra
de gelosía, que m' ha tornat cego,
m' ha impedit que ho cregués, oh vida meva.
Si en lo teu cor, que fortament palpita
y que 'l vull pera mí, tot y sens treva,
s' hi amagués una ratxa, per petita
que fos, una espurneta vil é impura
d' un altre amor...
—No; calla! t' ho suplico.
—Oh! llavors pera mí ¡quína amargura!
—No he estimat mes que á tú.

—¿Y á mí m' estimas
tan sols?
—A tú no mes.
—Júramho.
—Ho juro.
—Per lo que tinguis mes sagrat.
—Per nostra
salvació.
—Per la teva.
—Per la meva.
—¿Y no m' olvidarás?
—¿Mon plor no 't mostra
que so teva tan sols, per sempre teva?
—Mes quan jo sigui mort, quan sola 't vejis
¿no buscarás un' altra companyía?
¿un altre amor?
—La eterna gelosía!
—¿Y serás ben fidel á ma memoria?
¿y á mí m' estimarás?
—Desconsolada
per tú sols ploraré; ma única gloria
será la de trobarte altra vegada.
—Júramho donchs.
—T' ho juro.
—Oh! vina, vina;
ab un petó de foch clou los meus llavis

y axís, en tal intimitat divina
que las sospitas fa olvidá' y 'ls agravis,
torna á fé' 'l jurament; treume l' espina
que destrossa 'l meu cor y l' enverina.

Y la dona s' acotxa apassionada
al demunt del malalt, la boca posa
al demunt de la boca amoratada
del que agonitza ja, y allí febrosa
hi fa esclatar dolcíssima besada.

—Júraho ara altra volta.
—Ara t' ho juro.
—¿May, may m' olvidarás?
—May.
—Ab ardenta
passió m' estimarás?
—Tant com t' adoro.
—Y no obstant... y no obstant...
—Res t' acontenta.
—¡Jo sí, jo sí, que idolatrante moro!

Y apenas pot seguir... embarbossadas
van sortint las paraulas de sa boca.

l' alé es mes fatigós, de sas miradas
en veritat la llum es ja ben poca,
exhala un suspir fondo, ab la ma apreta
la ma d' aquella dona dolorida,
y á un punt mateix s' apagan la xinxeta
y del malalt la neguitosa vida.

II

Y quan morím, *¿ morím ?* ¿ó sols acaba
lo moviment, la *forma* de la vida,
peró la *esencia* no? ¿Quí del misteri
pot esquinsar lo vel que veure 'ns priva
mes enllá de la mort? va! quí es lo sabi?
se parla molt, se sab... quasi una mica,
una engruna tan sols qu' encara 'ns porta
á majors confusions y á mes mentidas.

Jo sé que aquell malalt que agonitzava
va morir... com se 'n moren tots los dias;
inmóvil va quedar, fret va tornarse;
va perdre la expressió, mes no la *vida*.
Y va seguir veyent ab ulls vidriosos
y va tenir las percepcións distintas

d' ohit, tacto y olfat, y al cap inmóvil,
lo pensament hi barriná, y en l' íntima
fondaria del seu cor, encara, encara
lo sentiment abrasador seguía.

Ell va sentir que á la foscor del quarto,
com de costum, plorava la familia
y á la viuda vegé que en mar de llágrimas
de prop la capsalera no 's movía.
Mes al últim d' allí lograren tréurela
mitj per prechs, mitj per forsa, y desseguida
los vestidors de morts allí hi entraren
y ell va veure y sentir com lo vestían.
Y estavan capficats? estavan tristos?
los imposava 'l mort? ca, ni una mica;
aquella era sa feyna, y sens donarhi
la menor importancia, la prenían.
Fins hi reyan y tot; en l' ert cadáver
no mes hi veyan l' actitut ridícula,
y sense cap respecte 'l menejavan
com qui meneja inútil mercancía.
Y 'l mort ho veya tot y estava inmóvil
y mut, y rompre 'l glas, era impossible,
y ell era l' únich en los mons inmensos,
que de son pobre cos se compadía.

Y mes tart, tot mudat com á las festas
sobre una post de negre drap gornida,
estés entre grans ciris se va veure,
ab un Sant-Crist que entre las mans tenía.

Mes tart van compareixe duas monjas,
y al peu del cadafalch, no sé si tristas
ó indeferents, llegiren y resaren
pe 'l mort... y ni sisquera 'l coneixían.
Y ell atent presenciava l' espectacle
ab misteri y terror. Y passá un día,
y va veure als fusters que en llarga caixa
lo van ficar y van tancarlo dintre.
Ja no va veure mes; peró llavoras
va continuar sentint, tot ple de *vida.*
Va sentir que 'l baixavan per l' escala,
va sentir que en un cotxe l' estenían,
y va sentir al voltant seu las fortas,
eclesiásticas veus sonant uníssonas,
solemnement, pausadament.

Passaren
horas... ¿quántas? contarlas no podía,
mes se trobá en repós, y altra vegada
va pogué' veure la claror puríssima,

la onada alegre, lluminosa, inmensa
que, ple de dols amor, escampa 'l día.

Hont era? al cementiri; ans d' enterrarlo
va fer obrir la caixa la familia;
mes la viuda no hi era; ¡la pobreta;
mes morta estava de dolor, que viva!
Y ell, *mort* y tot, ¡cóm d' ella 's recordava!
¡cóm en ardentas flamas s' encenía!
¡cóm pensava gelós que uns altres brassos
la podían estrenye ab impudicia!

III

Y sent y veu com al sepulcre 'l posan:
un lloch fondo y humit, una caverna
plena de degotalls, estreta y fosca,
qu' es lo palau de sa quietut eterna.

Part-demunt te un forat aquella estancia
por hont hi cau un raig de llum del día;
per entre la columna lluminosa
¡quín escampall d' insectes s' hi esbarría!

Pe 'ls recons negras ombras s' hi arreplegan
com monstres impalpables que 's barallan;
son legions de la Mort, las tenebrosas
legions que han callat sempre... y sempre callan.

Estés en un replá del subterrani
posan al *mort;* ab un fort mur lo tapan;
un cau á dins d' un cau; mentres s' axeca
lo mur, los últims raigs de llum s' escapan.

Y no veu mes. Sent com s' entorna l' home
que l' ha tapat, com surt d' aquell cau negre
y com fa caure la pesanta llosa
y com s' allunya tot cantant alegre.

Y res mes sent; y 's queda sol, inmóvil
¿fins á quán? no 'n sab res, mes té conciencia
de sí mateix y en son cervell hi cova
un tormentós recort de sa existencia.

Y 'l *mort* á poch á poch va consumintse;
sent com los cuchs en lo silenci bregan
y famolenchs al demunt de éll se llansan
y sas carns enduridas li rosegan.

Mes avans que al cervell y al cor arrivin
n' hi ha per temps y llarga feyna tenen.
Y éll no 'ls pot arrancar, y 'l martirizan
los que al banquet de sas reliquias venen.

Se va morint, morint de mica en mica,
morint entre 'l dolor mes espantable,
peró tan lentament, ab tanta calma,
que 'n té per anys, per temps innumerable.

Y sempre, entre 'l misteri, en la foscuria
que 'l va voltant en la caverna aquella,
un pensament sols té, fatal y únich:
lo seu amor, sas gelosías... Ella!

IV

Passan anys, passa temps... temps incontable
en aquella foscor interminable;
en la tomba, en la mort, qu' es nit inmensa,
sempre s' acaba 'l temps, sempre 's comensa.

De repent, aquell mort que 's consumía

veu una ratxa de claror de día;
altra vegada han axecat la llosa,
y aquella nit tan llarga y tenebrosa
s' ha interromput; al punt un fosser baixa
d' un altre mort una luxosa caixa,
y 'l mort primer ab sensació gojosa
pensa: Potser que portan á ma esposa,
y ja per sempre mes, ben acostada,
segura la tindré y enamorada!»

Y destapan la caixa, y dintre d' ella
un home arriba y no la dona bella,
y 'l mort primer, ab decepció infinita,
ab nous dolors desconeguts s' agita.

«¿De quí es aquet cadáver que han dut are?
no es pas fill meu, ni 'l meu germá, ni 'l pare;
ni per parent lo reconech sisquera...
¿quí es donchs?»
Y axís pensant, se desespera,
y ab los ulls quasi consumits se 'l mira
y, fondament, idealment, suspira.
«¿Per qué; si nó es dels meus, ¡oh desventura!
lo baixan á la meva sepultura?»

Mestrestant han tapat altra vegada
la caixa y prop la seva l' han posada,
y l' envá derruit reconstruheixen
y allí, en aquella nit tots sols los deixan.
La llosa cau de nou, y 'l gran misteri
torna en tal lloch á recobrar l' imperi.

Allí están los dos morts; los dos s' entregan
á un remolí de pensaments y bregan
en tempestats de sensacións... y estesos
han d' estar, frets, inmóvils, allí presos
en sas caixas estretas, sens queixarse
aparentment, sense poguer mirarse,
sens poguer dirse res... ¡ab tantas cosas
que dirse 'ls dos voldrían horrorosas!

Y 'l mort primer ¡oh cas estrany! sens treva
pensa en la dona, en la estimada seva,
tot pensant en lo mort que té á la vora;
pensa en cada hú, pensa en tots dos á l' hora.
«¿Quí deu sé' aqueix estrany ¡oh desventura!
que han posat á la meva sepultura?»

V

Y passa temps, no gaire; arriba un día
en que 'l mur torna á caure y per la boca
de la axecada llosa, altre vegada
la llum baixa á la fosca sepultura,
á espantar las tenebras que hi dominan.

Y un' altra caixa avall... Ara es la dona,
la dona hermosa... es lo cadáver d' Ella.
¡Al últim ha arribat! Tot desseguida
la veu lo mort primer, del qual no 'n quedan
las ertas formas ja, no mes que 'ls ossos.
Mes, consumit y tot, sembla conmoure 's
fins allá al fons de sa buydor horrible,
y si pogués xisclar ¡cóm xisclaría!
Una onada d' amor, de passió ardenta
invadeix l' esquelet y fa cruixirlo.
Es ella! ¡ella ab sa espléndida hermosura!
ella! ¡la que 'l va fer glatir ab forsa,
d' amor y al mateix temps de gelosía!

Y ella, inmóvil y erta en apariencia,

sent també, sent també y escolta y mira,
y potsé' avergonyida, en sas entranyas,
lo coquetisme, la trayció, la eterna
maldat de la serpent, cova y devora.

Mes ¿quí es lo segón mort? No ho sab encara
l' engelosit marit; pot sospitarho,
pero no ho sab encara. Estés, inmóvil
com ell mateix, al seu costat se troba;
y si en lo íntim de son ser hi esclatan
tempestats, com en ell, no pot ab signes
expressarlas jamay.

Los cuchs se 'l menjan
lentament, lentament, ab fam horrible,
sense fer cas de lo que á prop hi passa,
ni dels raigs de claror que ab ells hi jugan,
ni dels fossers que al seu voltant trastejan,
ni dels dolors y las passions que agitan
la fonda intimitat dels tres cadávers.

Mes ¿quí es lo segón? ¡oh gran problema,
que 'l primer, ja esquelet, no pot resoldre!
Quí es? y ¿qué hi fa allí? ¿per qué no parlan

los fossers, que tal volta no ho ignoran?
Mes, escoltéu... un d' ells al altre 's gira
y axís li diu, mirant l' erta despulla
de la bonica dona.
—¿Qué 'n fem d' ella?
¿hont donchs l' enterrarém ja que ara es l' hora?
¿ab quín marit? ¿ab lo primer ó ab l' últim?
—Ab l' últim (respón l' altre); ni sisquera
s' ha de fer tal pregunta. Aquesta dona
va enganyar al primer.
—Si en axó 't fundas...
—Y en camvi va estimar ab passió ardenta
al seu segon marit.
—Donchs, au, juntemlos
per tota eternitat.

Y al punt la posan
en la segona caixa, ab lo cadáver
misteriós, problemátich, mentres l' altre
sent retorse la vida que li queda
en inferns de dolor y gelosía.

Y altra vegada del envá s' axeca
l' insondable espessor, y altra vegada
cau ab estrépit la pesanta llosa,

y s' allunya la vida de la terra
d' aquella de la mort horrible vida,
deixant desenrotllantse en las tenebras,
en la inmovilitat, en lo silenci,
en l' estret escenari de la tomba,
l' inmens sotrach d' una fatal trajedia.

VI

Allí inmóvils los tres! ¡oh cóm s' odían
envols en una onada de recorts!
¡cóm los tres ab deliri 's matarían,
si ja no fossin morts!

¡Oh quína tempestat mes silenciosa
en aquells cranis y en los cors aquells!
potsé' disfruta y tot la impura esposa
en lo martiri d' ells.

Mes no disfruta, no, que l' atormentan
los cuchs, tot comensantla á rosegar,
y aquellas formas tan gentils rebentan
á copia de menjar.

Ja no es hermosa, no, ja es un horrible
monstre tan repugnant com pestilent.
¿Quí la voldría avuy? fora impossible
amarla un sol moment.

Lo primer dels marits, ell sí, comensa
á disfrutar després de tant patí';
ara disfruta d' una ditxa inmensa
y 's veu venjat allí.

Son los cuchs miserables los que 'l venjan.
Ell ja ha acabat, ell ja ha passat lo mal;
ara 'l cos de sa esposa 'ls cuchs se menjan
y 'l cos del seu rival.

Y se 'n van drets al cor, lo que 'ls agrada
ab preferencia en aquell rich festí;
tots á una, forada que forada,
fins á arribar allí.

Al home prou l' hi troban, y s' hi estenen
ab frenética fam, ab viu horror,
peró ¡quín desengany ab ella tenen!
no li troban lo cor.

No li troban; no 'n te. Y en aquell' hora
l' espós compren tot lo que va passar.
Si no tenía cor la gran traydora
¿cóm podía estimar?

Ell va extingintse lentament; los ossos
se quartejan badats, se tornan pols;
apenas sent; aquells dolors tan grossos
son vaguetats tan sols.

No veu res, no sent res; va morint ara
en realitat; los altres dos... ells no!
¡ells si que 'n tenen per molt temps encara
de pena y de passió!

Y passan anys, molts anys; en la callada
tomba la vida de la mort glateix
inmóvil, silenciosa, soterrada:
sols recorda y pateix.

Y passan anys, molts anys. Y arriba un día
en que altre cop la llosa han axecat;
y al negre fondo, de la llum del día
hi va un raig delicat.

Las ertas carns s' han fus de mica en mica;
los esquelets s' han fus de poch en poch.
No mes tres munts de cendra hi ha en la xica
estancia d' aquell lloch.

Ara si que ha acabat l' horrible drama;
los personatges no mes son recorts;
amants galants, enganyadora dama,
¡ara si que son morts!

A una bufada sols que l' ayre envía,
volan las cendras per l' inmens espay,
y 'ls átoms mes dispersos cada día,
no tornarán á reunirse may.

LO BUTXÍ DEL REY EN PERE

Lo butxí del rey En Pere

De tots los butxíns del regne
jo n' era 'l primer butxí;
Rey En Pere mes que ab nobles
s' estimava anar ab mí.

Jo l' arma duya esmolada
y brillant com un mirall ;
los caps tombavan á terra
tot just al sentir lo tall.

Tota la gent tremolava
quan jo, sense cap soroll,
passava ab roba vermella
y ab la gran destral al coll.

Lo rey En Pere 'm somreya;
fins me tractava d' amich.
¡Jo un pobre butxí encaxarla
ab rey tan sabi y tan rich!

Era á fe per' ma persona
un honor massa extremat.
¡Oh 'l gran y bon rey En Pere!
¡que Dèu l' haja perdonat!

—

Quan vam entrar á Valencia
després de lluytar á mort
prop d' un mes, jo 'm vaig dir: «Ara
me sembla que tindrás sort.»

Una nit lo rey En Pere

devant d' éll me va cridar
y 'm va dir: «Demá al mitj-día
t' has de posá' á traballar.»

«La destral ja está esmolada»
al Rey vaig respondre jo.
«No 't cal la destral,—va dirme—
no 't cal destral ni piló.»

«¿Ab qué donchs, mon rey En Pere,
ab qué donchs los mataré?»
«Donantlos á beure fosa
la campana que han fet fé'.

Sí, ja que tant los agrada
sa campana de la Unió,
fonemla y que se la beguin,
y axís morirán milló'.»

No 'm va dir cap mes paraula
y 'm deixá sol ab la por,
y, butxí y tot ¿ho creuríau?
jo vaig tremolar d' horror.

Lendemá á la matinada
¡ quín día tan trist y fosch !
semblava, de tant que ho era,
qu' estéssim á dins del bosch.

A las dotze del mitj-día
la professó va sortir ;
¡ bé n' hauríau vist de cotas
y d' elms y espasas lluhir !

Entre duas renglas d' homes
seguían lligats los reus,
y jo mut al seu derrera
tot vermell de cap á peus.

N' hi havía de vells y joves,
de rossos com á fils d' or ;
tristos algúns d' ells ploravan
y deyan : « ¡ Mare del cor ! »

Per tot arreu hont anavam
¡ quína gernació, Dèu meu !
¡ Y quín so tan trist tenían

las campanas de la Seu!

Arribárem á la plassa,
á la gran plassa majó';
al cadafalch que hi havía
no hi vaig veure cap piló.

Era tot negre, tot negre,
ab trenta pals als costats;
com los pals també eran trenta,
també trenta 'ls condemnats.

A cavall, devant sa guardia,
allí 'ns esperava 'l Rey;
vora d' ell nobles y patges
y 'ls homes de llur servey.

Tanta gent que 'm rodejava
y 'm semblava qu' estés sol;
jo crech que sentit s' hauría
d' una papallona 'l vol.

Prompte al cadafalch pujárem

entre aquell gran callament;
vos juro qu' esgarrifava
tant silenci y tanta gent.

Mos ajudants allí hi eran
vestits de vermell com jo,
esperant que 's fongués tota
la campana de la Unió.

A mitj á mitj del patíbol
hi havía una gran fornal;
cada flama que 'n sortía
semblava llengua infernal.

La campana ja era roja,
tota roja com lo foch
y 's trencava y s' ablanía
y 's desfeya á poch á poch.

Als vils criminals lligaren
un á cadascú dels pals;
verts los desdixats estavan;
¡quín suor! ¡quíns ays mortals!

Cridavan al Rey girantse:
«Senyor, tingáu compassió!»
Mut lo Rey los senyalava
la campana de l' Unió.

La campana ja era fosa;
rebullía 'l metall blanch,
y 'l soroll que bullint feya
quasi gelava la sanch.

Ab una pala de ferro
vaig traure metall del fos;
un dels çomdemnats ben prompte
lo va tenir dintre 'l cos.

Per las contorsions que feya
¡oh cóm devía patir!
roig se torná, després negre,
tancá 'ls ulls, y va morir.

Un després, era Gonzalvo,
seguí la mateixa sort;
no era no passada un' hora
que tots trenta havían mort.

Lo rey En Pere somreya
y estava content de mí;
á tots trenta vaig matarlos;
jo n' era 'l primer butxí.

Lo rey, á cavall encara,
á la muda gernació
li deya: «Aquí la tens, poble,
la campana de l' Unió.

Des d' avuy tos furs acaban,
y ¡ay d' aquell que s' alsará!
metall fos de la campana,
metall fos ¡prou que 'n beurá!»

Oh! d' aquella gran diada
sempre me 'n recordaré.
¡Llástima que 'l rey En Pere
no puga dirho també!

De tots los butxíns del regne
jo n' era 'l primer butxí;
rey En Pere mes que ab nobles
s' estimava anar ab mí.

Era á fe per ma persona
un honor massa extremat.
¡Oh 'l gran y bon rey En Pere!
¡que Dèu l' haja perdonat!

LA ROSETA

NOTA. — Lo poema «La Roseta» del qual ne publico ara los llibres primer y segon, devia tenirne onze. Lo tercer y quart estavan també escrits quan un accident casual va fer que 's cremessin los manuscrits. ¿Qué devía jo fer? ¿tornarlos á escriure? no vaig tenir pit ni paciencia. Lo poema quedava, donchs, truncat. Han passat molts anys, y segur de que no acabaré 'l poema, me decideixo á publicar la part que 'n conservo escrita.

La Roseta

LLIBRE PRIMER

La tarde acaba: es l' hora en que 'l misteri axampla
sas finíssimas alas d' ombra y llum;
la mar sembla mes bella, l' atmósfera mes ampla,
y están las flors mes plenas de perfum.

Lo jayo Coll s' assenta devant de l' alta porta,
rocolzat en lo tronch d' un arbre vell,

y somrihent contempla la mar que besa l' horta
ab las onas que baten vora d' ell.

A Salou lo bon home fa temps que hi viu: reposa
de las fatigas d' altre temps millor;
va ser pilot, mes ara ja es massa vell, y posa
en un pobre orfanet tot son amor.

Lo Coll va recullirlo en sa afanyosa vida,
y l' ha cuydat com cuyda 'l pare al fill;
per pilot va endressarlo, y ell ho fou desseguida,
ell, que té seny tan clar com cor senzill.

Ja ha estat duas vegadas en terra americana
y avuy deu vindre d' un viatge nou;
lo jayo Coll l' espera y allá en la mar llunyána
li sembla veure lo vaxell que 's mou.

Sí, sí que 'l veu, ja avansa lo vaxell, ja s' acosta
tornantli al seu Enrich, al brau fadrí;
lo sol sembla enviarli son pur esguart de posta,
son inmens raig de grana y pols d' or fí.

Mentrestant de la platja s' allunyan joganeras

las llanxetas dels pobres pescadors,
que avuy la mar en calma promet bonas pesqueras
y no 's tem que 's deslliguin vents traydors.

Lo jayo mira y mira la nau llunyana encare
hont creu que ha de venir lo seu Enrich.
«Posa un signe — va dirli — perque de lluny ton pare
puga veure ta nau sens cap fatich.»

Y 'l signe 's veu, es una bandera que s' agita
al costat de la punxa del timó,
y que ara la volada d' un gran aucell imita
que va sortint, sortint del horisó.

Y abstret en aquell éxtasis lo jayo no s' adona
de que á ell s' ha atansat á poch á poch
una noya pobreta que 'l *Dèu vos guard* li dona
y s' atura en essent en aquell lloch.

La noya es jove, jove, té divuyt anys apenas,
fresca y bella com flor primaveral;
sas galtas y sos llavis son rosas y assutzenas;
sa veu es com un cántich celestial.

Mes una gran desgracia té la noya ¡ pobreta !
no fa pas la miseria son dolor:
está trista y plorosa sovint perque es cegueta;
¡ no pot guaytar als ulls son tendre cor !

No compren de la vista los plers maravellosos;
may un raig de claror, may l' ha sentit;
per los seus ulls, que cegos y tot son tan hermosos,
sempre s' hi ha estés la fosca de la nit.

Ab sa sort resignada, tal com es, ha de viure;
¡ igual al mal que al bé 'ns acostumém !
de quan en quan encara fins se la veu somriure,
que per gosar, no cal lo goig suprem.

Ara mateix la noya está tota contenta
perque arriba l' Enrich, lo brau fadrí;
per ço vora la platja, á prop del vell s' assenta,
y en lloch se troba bé sinó es allí.

—Lo Dèu vos guard os dono, y no heu respost encare.»
y 'l vell surt de son éxtasis llavors.
—Oh Rosa, ets tú; perdona lo goig d' un pobre pare;
la mar me porta al rey dels meus amors.

En bona fe no 't veya, y al devant te tenía;
ulls me mancavan per mirá' á la mar,
mira allá lluny la barca; per mi es l' estel del día.
que diu que 'l sol ben prompte ha de brillar.

Sí! jo 't dich *mira, Rosa,* y tú no la pots veure;
bé! vaja! avuy no penso en res ni res bé dich.
Tu ja ho sabs que l' estimo; de tot m' he de distreure
no mes al dir lo nom del meu Enrich.»

—Donchs, avuy ve!—Ja arriba.—Jo estava aquí á la vora
y os he sentit fa poch passar pe 'l moll,
y he dit: déixam anarhi, ara que deu ser l' hora,
á ferli companyía al jayo Coll.

Y aquí 'm teníu.— Be noya: me plau ta companyía,
perque ets bona minyona; prou que ho sé.
¿Y has vingut sola, Rosa?—Ab aquet gos que 'm guía.
—Ah! sí! sí ja 'l coneixo! ¡bon llebré!»

Y axó dihent lo jayo, un bras al gos arrima
y entendrit li fa festas y somríu.
Avuy tot bo li sembla, avuy á tots estima;
avuy sent la ventura y á pler víu.

Lo gos endormiscantse, amanyagar se deixa,
y á la vora del vell tranquil s' ajau.
Lo jayo Coll, la Rosa, lo cel blau, l' hora aqueixa...
¡quín retaule de ditxa y dolsa pau!

— Y bé parlemne, Rosa, mentres la nau arriva.
—De quí?—Donchs de quí ha d' esse? del Enrich.
—Es clar que podém ferho; ¿quí de parlarne 'ns priva?
—Aquet jayo res troba tan bonich.

—Donchs vos l' estimeu forsa!—Sí l' estimo? l' adoro!
ni que 'm fos fill l' estimaría tant;
quan lluny lo tinch, t' ho juro, fins d' anyoransa ploro
com una dona ó be un petit infant.

¡Ja ho veus, quína vergonya! ¡ves quíns homes se crian!
¡plorar jo un homenás esquerp y fort,
curtit á la mar brava! sí 'ls altres ho sabían!
¿Qué hi farém, si es axís la meva sort?

¿Qué hi faré si l' estimo ab totas mas entranyas?
quan lo dit li fa mal, ja he de patí;
no crech que mes estimi al rey de las Espanyas
la mateixa mareta que 'l parí.

—Y axó no essentli pare.—Es lo mateix, Roseta;
estich molt fet á sernhi y n' hi so ja.
—Es bord jo crech.—No t' erras. ¡Ja veus donchs quina feta
los seus dolents parots li van jugá'!

¡Durlo á la bordería! ¿per ço al mon lo portaren?
¡ves lo petit quin mal los hi va fer!
De segur que moriren malament y ho pagaren
y ara son al infern ab Llucifer.

Jo al mon sol me trobava, y vetaqui que un día
sens tenir dona vaig voler un fill.
¿Cóm t' ho farás? pensava. Ves á la bordería;
y dit y fet; alló era 'l mes senzill.

D' allí al Enrich vaig pendre; ¡bona sort me tocava!
¡ves d' hont hauría tret un fill com ell!
¡si l' haguessis vist, Rosa, en aquell temps! semblava
un Jesuset, de tan rosset y bell.

Jo vaig ensinestrarlo al meu honrat ofici;
tot lo día ab la llanxa, y á la mar.
¡Y que 'n feya de feyna! alló era un desfici;
mes que 'ls vells ne sabía de pescar.

Peró ell ser mes volía que pescador; volía
ser pilot y mes tart ser capitá;
res! cap á Barcelona lo vaig portar un día
y ab ell lo meu estalvi se 'n hi aná.

No 'm fa pas res, Roseta! lo gasto va ser digne;
¡ja veus si ell aprofita 'l meu diné'!
avuy me 'l torna doble; es un pilot insigne
y fa honra al meu nom qu' ell porta bé.

No mes té una fal-lera: la mar; bé, no ho estranyo:
la mar atrau ab son etern amor;
ni may la mar l' enganya, ni jo jamay l' enganyo;
som dos no mes los amos del seu cor.

Y ell es en ma vellesa lo meu consol; ¿qué fora
jo sens ell? ¿qué faría? al punt morí'.
Res mes al mon me queda que 'l meu Enrich.» Y plora
lo pobre jayo tot parlant axí.

Y á la mar los ulls gira y veu com ja s' atansa
lo vaxell en que arriva 'l seu Enrich.
«Lo temps pera portarlo s' ha posat de bonansa;
¡no havía vist un día tan bonich!»

La Rosa escolta y calla, prop del vell, entendrida;
lo gos jau á la vora endormiscat;
passa un aucell, y l' aura murmura amorosida
tots los petons d' amor que ha arreplegat.

La mar está quieta; esclatan las onadas
ab un suau remor que dona bo,
y carregat de notas y aromas barrejadas
l' ayre de maig fa respirá' milló'.

Y 'l jayo y la fadrina gosant de tal bellesa
en éxtasis qu' encisa de senzill,
ella abstreta per somnis de dolsa jovenesa,
ell pensant solament en lo seu fill:

los dos no se 'n adonan d' un jove arrivat ara
del costat de las casas de Salou;
lo gos que fixo 'l guayta ni l' ha bordat encara;
¡bona senyal que 'l deu coneixe prou!

—Qué fas aquí, Roseta? ¿y vos jayo Coll?—Mira!
aquí estém esperant al meu pilot.
—Teníu rahó; no hi dava. ¿Esteu molt content?—Tira!
tot me faltava, y ara ho tindré tot.

—¿Ja has acabat la feyna, germá?» li diu la Rosa.
—Per avuy he enllestit ben aviat.
L' aygua del mas girada, tancada la resclosa,
y á joca allá al corral tot lo remat.

—Ben fet, que de vosaltres l' amo queixars no puga.
—Ben descansat pot estar l' amo á Reus;
no ha de trobarne un altre que millor que jo duga
lo remat y las terras y 'ls conreus.

—Axís ho heu de fer sempre, tú Arcís, y tú, Roseta;
cadascú á sa taleya y ben campants;
estalviéu; lo duro sempre ix de la pesseta;
y visquéu avinguts com bons germans.

—Tú ¿quánts anys tens, minyona?—Jo divuyt anys pel batre
vaig fer.—Y tú ¿quánts ne tens donchs, Arcís?
—Me sembla que per Corpus ne faré vint y quatre.
—Quína edat la dels dos! la edat felís!

Jo 'n tinch mes de setanta; no es pas edat de rosas
la meva; de la vida 'm trobo al cap;
¡setant' anys! contéu, joves si n' hauré vist de cosas!
donchs bé, com si jamay n' hagués vist cap.

—Vareu fer l' altra guerra? — Fins á la derrería.
Van ferirme tres cops y malament;
peró jo vaig sortirne, y encara avuy faig vía.
— Potser, potser que arrivareu als cent.

—No 'n parlém y axequemnos y aném al moll depressa
que veig la nau qu' está per arrivar;
d' aquí estant ja fins sento del mariner la fressa,
y ja l' Enrich lo mocador fa anar.»

Lo jayo mou los brassos, responent á la senya
que lo pilot li fa ab lo mocador;
lo seu se treu la Rosa y ab goig també l' ensenya,
y l' Arcís pega un crit axordador.

Lo gos salta y remuga y la cua remena
y va y ve com un llamp, lladrant content,
y 'ls dos germans y 'l jayo, petjant la fina arena,
á la vora del moll se 'n van rihent.

Ja está per atracarhi la nau; ja hi es; ja 's para;
las anclas ja han tirat los mariners;
l' Enrich dona las ordes derreras, y deix ara
la nau y salta á terra entre 'ls primers.

Lo jayo 'l reb als brassos; l' Arcís y la Roseta
cada hú una ma li estreny.—¡Ben arrivat!»
Lo jayo, sens res dirli, contra son pit l' apreta
y no sab fer res mes sinó plorar.

—Y axó, pare! ¿ara llágrimas?—Bé, ploro d' alegría.
—A esperarte tots tres havém vingut.
—Los tres amichs qu' estimo al mon! la companyía
que sempre de petit mes m' ha plagut.

—Be, vaja, aném á casa; la claró quasi es fora;
pe 'l Coll d' Alforja 'l sol ja se 'n ha anat;
comensa la celistia, y del repós es l' hora,
que tu, Enrich, deus venir un poch cansat

—No gayre, peró anemhi.—Farém pará' la taula,
y un bossí menjarém ¿no 't sembla be?
y com també la gola s' asseca ab la paraula,
ab ví del fort remullaremla á plé'.

Y tots cap á la casa se 'n van, qu' es á la vora,
y derrera segueix brincant lo gos.
Quan á la porta arrivan, s' aturan tots á l' hora,
llunyet los dos germans dels altres dos.

—Que no entréu?» diu lo jayo.—Lo sol ja es á la posta
y 's comensa á fer tart; fins á demá;
á casa tením feyna ja que la nit s' acosta;
hem de dormí perqu' hem de matiná'.

—Be donchs; adéu, Roseta; adéu, Arcís; no os manca
la rahó» díu l' Enrich dantlos las mans;
despres á casa 's fica, lo vell la porta tanca,
y quedan part de fora 'ls dos germans.

—Aném cap á caseta.» diu la Rosa axerida.
—Aném.» respon l' Arcís tot pensatíu,
y l' un costat del altre se 'n pujan desseguida
pe 'l carrer ja desert y tot ombríu.

A Salou, petit poble talment de quatre casas,
aviat pe 'ls carrers no 's veu ningú;
á las llars, totas pobres, no hi creman gayres brasas;
tot de ben menester s' ho ha cada hú.

Es gent treballadora, pagesa ó marinera,
la senzillota gent que habita allí;
com que á punta de día y avans es matinera,
aviat á la vetlla va á dormí'.

Donchs anant cap á casa l' Arcís y la Roseta,
ell calla, ella no fa mes que parlar;
de l' Enrich enrahona sens treva la pobreta;
de quan ell era endins de l' alta mar.

—Oh! que n' ha vist de cosas y de terras llunyanas;
ay válgam Dèu! ¡qué mon ha corregut!
Diu que allá lluny hi ha illas que son americanas,
hont los que hi van hi perden la salut.

¡Qué lluny que deuhen esse! ¡qué tristas y qué estranyas!
jo allí m' hi anyoraría ¡ho sé de cert;
al mitj d' aquellas planas ó d' aquellas montanyas
¡lo mon me semblaría tan desert!

Molt mes, molt mes m' agrada aquesta terra hermosa
hont jo vaig naixe y hont vas naixe tú,
hont la vida pot esse tranquilament ditxosa,
hont no crech que anyorars puga ningú.

—¿Y cóm sabs si t' agrada, sino la veus, Roseta?
no veus lo que hi ha lluny ni 'l que hi ha prop.
—Pe 'ls ulls los raigs del día no 'ls reb pas la cegueta,
y es que 'ls reb en son ánima de cop.

Jo ho sento qu' es hermosa la terra catalana;
lo camp de Tarragona, Reus, Salou;
axó es bonich; ho sento; sí, creu á ta germana;
ho sé sentir, peró no ho se dir prou.»

Y axís segueix la Rosa, axís, parla que parla,
¡ qué ganas que té avuy d' enrahonar!
y riu tota contenta y salta mentres garla,
y un doll de primavera fa esclatar.

L' Arcís soptat se para y embadalit la mira,
callat, trist, capficat y tot ombríu;
mentres ella enrahona ab plaher, ell suspira,
y al pararse llavors axís li díu:

—Qué tens, qué tens, Roseta? may com ara t' he vista;
no sé pas lo motiu del teu esplay;
fins ahí, no m' ho neguis, tú vas estar ben trista,
y avuy te veig alegra com jamay.

Tú 'm feyas companyía en la tristesa, Rosa;
perque jo estava trist, tan trist com tu;
avuy ho estich encara, y tu has mudat, ditxosa;
de companyía no me 'n fa ningú.

—¿Cóm vols qu' estiga trista, qu' estiga trista encara,
si avuy es tan distint de 'l qu' era ahí;
si del Enrich la barca al moll ha arrivat ara;
si ell, lo mateix Enrich se troba aquí?

—L' Enrich... ah! tú l' estimas...—Y molt, sí, no t' enriguis;
ja fa temps que l' estimo ab tot lo cor.
—Y ell ho sab?..—Potsé ho pensa... ah! peró no li diguis;
t' he dit com un secret lo meu amor.

—Y no sabs si ell t' estima?...—Ans de marxar passava
moltas estonas tot parlant ab mí;
be es cert que jo m' hi feya la trobada y 'l buscava
ab un impuls estrany, potser diví.

Sí, sí, Dèu ho volía, ¡ves quí pot resistirho!
mes l' Enrich no 'm tractava malament;
me deya dels viatges que intentava; va dirho,
y, ja ho veus, germá meu, ho ha fet talment.

D' amor... may vam parlarne... jo, es clar, lluny de dirli
qu' ell s' anava fent amo del meu cor;
l' Enrich... ni una paraula; ó no va convenirli,
ó potsé es cert que no sentía amor.

Mes ¿qué hi fá? jo l' estimo, y axó ja m' acontenta;
jo l' estimo, oh germá, y ja 'n tinch prou;
se que 'l tinch á la vora, qu' ell es felís, qu' intenta
passar días y mesos á Salou.

Se que podré sentirlo parlar com altres días,
que fins podré tocar la seva ma...
¡y vetaquí la causa d' aquestas alegrías,
que fa poch no 't sabías esplicá'!

—Tú l' estimas, Roseta!..—Sembla que no t' ho acabis,
l' estimo com no 's pot estimar mes;
donchs aquestas paraulas que surten dels meus llavis,
per molt que espressan, no t' espressan res.

No mes en ell jo penso; hi penso nit y día;
no hi há cap jove com aqueix pilot;
tú que 'l veus, be pots dirho; no n' hi ha cap, no es manía;
ell es la meva vida, es lo meu tot.»

—Ditxosa tú qu' estimas y pots estar alegre;
jo estava trist ahí y avuy ho estich;
tú, cega, veus ratxadas de llum, jo ho veig tot negre,
y fa ja molt de temps que no somrich.

—Ets desditxat?—De sobras; la pena no escatima
ni un sol dels seus torments pera mon cor.
Es qu' estimo una dona, y ella no m' estima;
ja veus si haverhi pot mes gran dolor.

—¿Y quí es aqueixa dona?—Una flor de montanya
que viu lluny, allá dalt á Escornalbou.
—Ara comprench la teva conducta tan estranya,
tas llargas escapadas de Salou.

—Sí, sí, sovint m' hi arribo, á dirli que l' adoro,
á esplayar á sos peus lo meu secret,
á dirli que sens ella jo d' anyoransa 'm moro;
pero tot, tot es batre en ferro fret.

Li demano esperansas, y ella me las arrenca;
¡ni una sola me 'n dona, ni un sol raig;
y fredament me parla y lo meu cor se 'm trenca,
y ja no sé 'l que dich ni lo que faig.

Oh! no, jo no puch viure sens que m' estimi ella;
no s' hi pot avenir mon pensament;
¿qué suc-cehirá? ho ignoro; ja no hi ha cap estrella
al cel; la tempestat mon cor pressent.

—Cálma 't, Arcís; t' ho prego.—La sort es mes impía,
molt mes encara: no t' ho he dit pas tot.
Ella estima á un altre home, y horrible gelosía
á dintre del meu cor hi ha tret rebrot.

Ella estima á un altr' home; m' ho ha dit ella mateixa,
mes ha volgut callar lo nom fatal.
¡Ja veus si de la vida jo n' he de tenir queixa!
¿quí deu ser, quí deu ser lo meu rival?

—¿Conech á ta estimada?—Sí, la coneixes, Rosa.
—¿Es la Carme, potser, la Rocafort?
—Es ella, ella mateixa, la noya mes hermosa,
la que dantme la vida, m' ha dat mort.

—Sinó t' estima, olvídala.—Ja ho dius... es impossible;
olvidarla no puch ni podré may.
De mí ja s' ha fet amo aqueix amor terrible,
com la llum es mestressa del espay.

Pensa en lo que tú estimas al Enrich; donchs be, Rosa,
comparat ab lo meu lo teu amor,
es com un ríu ab tota la mar, ¡ben poca cosa!
—Oh! no diguis axó; fins me fa horror.

En estimar no 'm guanyas.—¡Dius que l' olvidi á n' ella!
si ho dius, capás tú foras d' olvidar.
—Jo, may.—Jo tampoch, Rosa; estimarla es ma estrella;
jo crech que mort y tot l' he d' estimar.

Y d' un cop vull sortirne; demá á la matinada
he de deixar las platjas de Salou,
y ala! ala! fent vía per dressera ignorada,
al pich me 'n pujaré d' Escornalbou.

Allí veuré á la Carme, li esplicaré altra volta
lo molt que jo l' estimo, ajonollat
li diré que m' estimi, y si ella no m' escolta,
y si com fins avuy m' ha menyspreat,

de nou també 'm menysprea, si no 'm dona, per poca
que sigui, una esperansa, un raig de fé,
devant d' ella enfilantme adalt de l' alta roca,
pe 'l *balcó del diable* 'm tiraré.

—Arcís, axó es horrible... oh! ¿quí hi há que axó digui?
Nostre Senyó' 't podria castigar.
—¿De quína pitjor mena vols, Rosa, que 'm castigui,
si per la Carme ja no 'm fa estimar?»

Y axó dihent lo jove, estreny los punys y 's posa
talment com si estigués esperitat;
los ulls semblan exirli de la testa, y la Rosa
la tremolor encara no ha deixat.

—Aném, entrém á casa, Arcís, ja es hora; entremhi;
á Dèu tots junts nos hem d' encomanar;
aném, Arcís, á casa, y ab calma reposemhi,
y la son ton neguit fará calmar.»

La Rosa á casa 's fica, lo gos al seu darrera;
l' Arcís sense respondre 'ls ha seguit;
un cop adins, ell barra la porta ab ma lleujera,
y afora queda l' ombra de la nit.

La nit ab sa solemne quietut, ab sas estranyas
remors mitj apagadas, ab sos vels
que ab misteri s' estenen per plans y per montanyas,
y ab lo suau mirar de sos estels.

—

LLIBRE SEGON

Allá prop de La-Mola, com grahó de la serra
que sols la tempestat posa en renou,
potent s' hi axeca y aspre un gegant de la terra:
lo formidable pich d' Escornalbou.

Pirámide superba, qual aspadada punta,
com si en los núvols hi busqués lo cau,
s' enlayra majestuosa y sembla que s' ajunta,
desitjosa de llum, ab lo cel blau.

Degotalls d' aygua pura, qual netedat convida,
vessa l' altíu gegant per tot arreu;
per regalar als homes ab tants sobrants de vida,
com no l' hi caben dins, á fora 'ls treu.

De vellaners y vinyas, ufanosas garlandas
s' entrellassan al peus del vell gegant;
y pe 'l cap li teixexen enflayrosidas randas
roures y alzinas que besantse van.

Brodan las margenadas los atapits arbossos,
mostrant en cada branca 'l fruyt vermell;
y renglas de maduxas, que guaytan pe 'ls terrossos,
omplen d' olor lo paradís aquell.

Las fondas barrancadas al cap-devall s' estimban
com si fossen los fossos d' aquell fort;
per aquellas fondarias, hont may los vents hi minvan,
sembla esbargirshi l' ombra de la mort.

Adalt al cim s' hi axecan del convent las ruinas,
las petjadas dels segles senyalant;
archs y murs y columnas ja son del temps joguinas,
que cauhen pedra á pedra rodolant.

Per las amplas esquerdas l' erbam ardit s' hi enfila,
guaytan arrels en sostres y trispols;
reprén naturalesa sa possessió tranquila,
y en lloch d' homes hi cantan rossinyols.

Vora de las ruinas, seguint la margenada,
hi ha despulls de dólmens sa y enllá;
la gran sacerdotissa aquí alguna vegada
ab la sanch de la víctima 's tacá.

La druídica colla encara 'm sembla veure,
pujant pe 'ls giravolts á poch á poch;
y recorts de batallas fan aquets llochs retreure,
mostrant un combatent en cada roch.

Allí 'ls alarbs muntaren, deixant al seu darrera
un escampall d' incendi y mortandat.
No arriva ab tanta furia, quan en tronant carrera,
esclata axordadora tempestat.

Allí en aquellas rocas ¡ quánts de cops nostres avis
s' hi devían juntar en somatent!
Aquellas fondaladas ¡ bé n' han venjat d' agravis,
ferits de mort als invasors rebent!

Altar hont s' hi arrecera l' independencia santa
sembla aquel puig tan aspadat com alt;
á sa falda amorosa la patria s' hi decanta,
com la filla á la falda maternal.

¡ Y cóm al cim la vista s' esten bella y ditxosa!
¡ cóm l' ánima s' esplaya en aquell punt!
¡ qué terras se dominan! ¡ quína llunyaria hermosa!
¡ quánta llum y color avall y amunt!

Allá com serp lluhenta, que fins á mar arriva,
del ríu Ebre la rápida corrent;
l' Aragó ab sa planura sempre blanca y soliva,
sens apagar jamay sa sed ardent.

S' estén á l' altra banda lo camp de Tarragona,
y mes enllá la Conca y 'l Panadés;
la mar d' esquerra á dreta tot l' horisó corona,
donant á terra y cel lo mateix bes.

Y als peus del puig altíssim, aquí un poblet s' hi trova
y un altre allá y un altre mes enllá;
la Argentera á la falda, mes avall Vilanova,
y Duasayguas ja tocant al pla.

Donchs en aquella alsaria, entr' aquella llum pura,
adalt, al cim mateix d' Escornalbou,
hi viu la fadrineta que porta ab sa hermosura
enamorat al jove de Salou.

A prop de las ruinas de l' iglesia s' hi axeca
una casa molt gran com un hostal;
sembla un niu entre rocas hont lo viure no hi reca;
un allí 's creu qu' es un senyor feudal.

Se té 'l mon á las plantas, y apar que se 'l domina;
un allí ab la baixesa no s' hi fa;
lo cor sent la superbia reyal, y no s' inclina
jamay allí l' esquena á cap tirá.

Lo pare de la Carme te á la casa posada,
com majordom d' un rich y gran senyor;
ell fa y desfá, tota orde que dona está ben dada;
y té per compte seu lo bestiá.

Ell, la dona y la filla viuhen allí y fins tenen
per servey una mossa y dos baylets;
y axís se 'n van los días, y axís altres ne venen,
y 'ls troban tots, tranquils y satisfets.

Avuy qu' es un diumenge de maig la Carme 's lleva
ans que 'l día comensi á clarejá':
fa temps que no dorm gayre, y 'l pensament sens treva
allá lluny, molt lluny d' ella se n' hi va.

Se 'n entra á una gran sala, y un dels finestrals obre,
y guayta allí; un precipici 's veu
sota la finestra, l' inmensitat á sobre,
y Vilanova, del alt puig al peu.

Es per aquella banda la mar; Salou s' ovira
mes de tres horas lluny, Cambrils mes prop,
despres enllá la costa, fent golf en cercle gira
y 'ls Alfachs lluny hi surten com un grop.

La Carme axó ho sab d' esma, peró no ho veu encara,
perque hi manca la llum, font dels colors;
los estels ja s' apagan agonitzants; es ara
que fa la nit lo seu darrer esfors.

La llum pugna mes forta per Orient; ressona
l' hora de la suprema tranzició,
y l' alba tota blanca allá molt lluny corona
la boyra de la mar al horisó.

Comensa la celistia; la matinada avansa,
la llum esqueixa l' ombra ab rápit vol,
y al Orient, al últim, com signe d' esperansa,
mes d' esperansa eterna, apunta 'l sol.

Oh! ¡quína matinada tan pura y encisera!
sembla que rigui de la llum lo raig.
Es per cert un espléndit matí de primavera,
y encara 'l mes bonich del mes de Maig.

Axams de notas vagas y de suaus aromas
se barrejan armónichs en l' espay,
y un himne suprem sembla qu' está dihent als homes:
« Ditxa y amor no morirán jamay. »

La Carme sent tal himne, l' escolta embadalida,
li obre de bat á bat son tendre cor;
qu' ella sent en son ánima qu' ix lo sol de la vida,
l' alé potent y únich del amor.

Y mira extasiada com la llum descapdella
sos raigs puríssims cada cop mes vius,
y als moxonets contempla que parella á parella
li fan pensar en la calor dels nius.

Quan en ella 's reflecta la llum serena y pura
¡ qué bé s' hi adiu ab aquell rostre bell !
¡ y cóm fa que ressalti sa espléndida hermosura,
sols comparable ab la del día aquell !

La Carme está contenta; ¿ per qué? perque ara espera
al estimat, al amo del seu cor;
¡ bon' hora per anarhi, hora de primavera !
¡ bon' hora per las ditxas del amor !

Espera la fadrina gentil. Oh! si podíau
penetrar lo que pensa y lo que sent!
¡quín' altra primavera tan rica hi trobaríau!
¡quín altre día bell! ¡quín sol naixent!

Y de mirar no deixa cap á la mar, que totas
sas ditxas de la mar li han de venir;
una nau hi vol veure, que á las platjas ignotas
la duga d' un espléndit pervenir.

Ell y ella, 'ls dos sempre! ¿y quí es ell? es lo noble
fadrí, lo brau pilot, lo bell Enrich;
ja n' heu fet conexensa; es aquell fill del poble,
de quí ella 'n faría 'l rey mes rich.

Y passa llarga estona, y 'n passa un' altra encare,
y ell no arriva, y la Carme está esperant,
y axís no se 'n adona la noya de sa mare
que 's posa al seu darrera en tal instant.

—¿Qué fas, filleta meva, al finestral posada?
tant temps que hi ets ¿qué fas?—Espero á n' ell.
—Y mentres tú l' esperas, ell potsé' 't té olvidada,
que sovint l' amor nou suplanta al vell.

—Sovint, peró no sempre, que 'ls dos per estimarnos
hem nascut, perque ho vol Nostre Senyor;
y may, may de la vida los dos podrém deixarnos,
perque es etern, etern lo nostre amor.

—Ditxosa si ell t' estima com tú l' estimas!—Mare,
ell no sab enganyar; ell jamay ment,
y m' ha jurat mil voltas, mes que jo á n' ell encare,
qu' es meu y será meu eternament.

—Donchs ¿per qué no vé á dirtho de nou?—Oh! tal vegada
no ha arrivat.—¿No devía arrivá' ahí?
—La mar no es sempre amiga; á voltas la arrivada
no 's fa quan pensa ferse, y deu sé' axí.

—Fa dos días que guaytas al finestral, Carmeta,
per véure 'l arrivar ¿no es veritat?
que guaytis ó no guaytis, no fará axó, filleta,
qu' ell mes tart siga aquí ó mes aviat.

—Calláu... ¿no sentíu, mare, quína dolsa musica?
l' ayre me la dú tota entre sos vols.
—Es cap á Vilanova.—Ay mare, qu' es bonica!
sembla talment un cant de rossinyols.

—Ara pe 'l poble tomba lo matinal rosari;
cantan donas y homes y escolans;
mira 'ls fanals com passan allá molt lluny; d' anarhi
¡be 'n tinch recort! éram al poble avants.»

Y en axó mare y filla senten la veu del pare
que las crida de baix, del gran portal;
del finestral s' apartan ben prompte filla y mare
y obeheixen depressa com los cal.

Lo pare es á la entrada que ab lo baylet feyneja.
—Va, ajudeume, que 'l temps passa aviat.
Un no te may prou horas per mes que matineja,
mes nos hi hem de posar tots d' un plegat.

Aneu vosaltras duas cap als corrals depressa,
y que no falti res á la farám;
¿sentíu galls y gallinas com cridan? quina fressa!
las pobres bestiolas tenen fam.»

Y la Carme y sa mare á la feyna manada
se 'n van y 's donan ayre de cumplir;
y 'l Ton, lo pare, 's queda ab lo noy á la entrada,
las eynas endressant que han de servir.

Y mentrestant, á l' hora mateixa en que axí 's troba
la familia que viu á Escornalbou,
pe 'l costat de mar entra l' Arcís á Vilanova,
que ara mateix arriva de Salou.

Pe 'l carrer hont se fica lo Rosari ja hi passa;
veu las banderas, los alsats fanals,
los homes ab gambeto caminant ab catxassa,
arrenglerats y ab passos tots iguals.

Derrera de las renglas los cantayres caminan,
responent al Rectó' que dú la veu,
y 'ls escolans que ab ciris encesos iluminan
la imatge de la qu' es mare de Dèu.

Y segueixen las donas ab caputxa posada,
ab criaturas que portan de la ma,
alsant un sord murmuri com una llarga onada
que no acabés en horas d' esclatá'.

Y axís en orde y calma pe 'ls carreróns serpeja
la patriarcal, senzilla professó,
mentres lo día 's lleva y allá á la mar clareja
del sol la matinera vermelló'.

L' Arcís no se 'n adona dels homes ni 'l Rosari,
abstret per un fortíssim pensament;
ell fa la seva vía, y 'l poble, sens pararhi,
travessa adelerat en un moment.

Los homes quan lo veuhen á prop, lo cap li giran,
algú li dona 'l crit: «Hont vas Arcís?»
ell no 'n fa cas; fa vía; res aquells prechs l' inspiran;
no mes lo seu amor sent l' infelís.

Del poble surt depressa; ja puja la montanya;
ja 's torna á trobá' sol al mitj del camp;
agafa las dresseras, los marges salta ab manya,
y passa pe 'ls barranchs tal com un llamp.

Per lo rocam s' enfila adelerat; li raja
cara avall la suor al pobre Arcís;
son cor ¡quín batre! sembla que hi te un martell. ¡Malhaja
la passió ardenta que 'l trasbalsa axís!

Y amunt sempre fent vía! quasi la cima toca,
ja veu prop seu l' arruinat convent;
ja veu una figura al demunt d' una roca
que l' ánima li atrau en un moment.

Es ella, sí, sí, es ella, es la Carme que tira
gra á la farám que salta al seu voltant;
d' ell no s' adona encara; peró de sopte 's gira
y 'l veu tota soptada al seu devant.

Está sola, allunyada un poch de la masía,
y quan veu al Arcís vol recular;
no hi es á temps; lo jove cap á ella fa vía,
y ella ni forsas té pera cridar.

—No, no te 'n vajis, Carme; no te 'n vajis; t' ho prego;
¿no mes te 'n vols anar perque jo vinch?
mira: cansat arrivo, en ma suor m' anego;
mes de tres horas caminadas tinch.

Era de nit encara quan de Salou sortía;
aviat com lo día arrivo aquí;
y tot per tú: t' estimo com ningú ho pensaría;
t' estimo tant y tant com no 's pot dí'.

En tú, guapa fadrina, seguidament jo penso;
en tú despert somnío y adormit;
y pensant en tú, Carme, á delirar me llenso,
com boig sense remey, de mort ferit.

Estima 'm com t' estimo; no tant: una miqueta;
ja veus, ja veus que m' acontento ab poch;
no mes dom una espurna de ton amor, xiqueta;
fins que 'm prometis estimá 'm no 'm moch.

Per viure necessito que tú m' estimis; mira
en los meus ulls lo meu amor ¿no 'l veus?
lo gran amor que sento, la flama que 'm regira
per forsa se 'm coneix de cap á peus.

Tú com á dona ets tendra y ets compassiva y bona;
jo 't demano que 'm tingas compassió;
jo solament desitjo que m' estimi una dona;
tú: tú serás la reyna, l' esclau jo.»

—No, no pot ser, no hi pensis; ab tot lo cor t' ho prego,
¡t' ho prego per tos pares que ja han mort!
abandona aqueix somni, aqueix deliri cego;
no 'n tingas d' ell jamay cap mes recort.

—¿Me dius que no t' estimi?—Que provis d' olvidarme.
—Olvidarte? axó si que no pot ser.
—T' estimo com germana.—D' altre manera, Carme.
—Impossible; jamay.—Ho has de voler.

—Lo meu cor ja es d' un altre.—Axó es pitjor encara.
—Qué hi vols fer? ho volgué Nostre Senyor.
Jo per l' Enrich vaig naixe; seva he sigut fins ara,
y será sempre igual lo meu amor.

—¿Al Enrich que viatja?...—Ell mateix.—Es horrible!
¡pensar qu' ets seva, y meva no has de ser!
—Ja t' ho he dit al principi; ton somni es impossible,
Nostre Senyor no ho vol ¡qué hi hem de fer!

—Nostre Senyor, oh Carme, be vol que jo t' adori;
¿per qué no apaga aquest amor que 't tinch?
¿per qué quan jo m' aparto de tu fa que m' anyori?
¿per qué sens adonarme 'n á tu vinch?

Oh! t' estimo! t' estimo; l' home que prefereixes,
de cert que no t' estima tan com jo;
t' estimo y per ingrata mon amor no mereixes,
mes mon amor jo no puch pendre 't, no.

Per forsa he d' estimarte; fatalitat terrible
qu' esclau me fa per no deixá 'm jamay;
¿no estimarte? deliri, axó es tan impossible
com buyt d' ayre y de llum quedar l' espay.

Escolta; si no 'm donas lo teu amor, si 'm negas
aqueixa salvació, t' ho juro á fé:
com que á totas las penas del desesper m' entregas,
pe 'l *balcó del diable* 'm tiraré.

Ho vaig jurar y ho torno á jurar... » Y no acaba
de dir lo mot, quan un gran crit se sent;
la Carme y ell se giran, y del esglay esclava
veuhen á la Roseta en tal moment.

A propet d' ells la veuhen que ha caigut esglayada,
banyada en mar de plors y de suor,
y 'l mastí, que de guía li ha fet en la jornada,
la llepa grinyolant ab tendre amor.

La Carme al punt hi corre, l' Arcís hi va derrera,
y procuran de ferla retornar.
— Jo n' he tingut la culpa; (diu lo minyó) sisquera
fos felís ella que ho mereix. — Es clar.

—Li he dit que t' estimava y que resolt venía
á obtindre 'l teu amor ó be á morir;
que si tú te 'n neguessis, jo aquí m' estimbaría,
y ella ha vingut per véureho d' impedir.

M' ha seguit la pobreta, fent forsas de flaquesa,
la cadena aguantant del gos lleyal,
que també endevinantho, potser ab lleujeresa,
l' ha guiat per dresseras aquí dalt.

Ella ja hi está feta á anarse 'n lluny; camina
per tots aquets voltants, com si hi vegés.
— No hi veu per part de fora, mes una llum divina
potsé te á dintre, que la guía mes.

Sembla que ja 's retorna; mírala, Arcís.—Roseta!»
y la Roseta débilment respon:
—Hont so?—Entre gent amiga que t' estima, pobreta.
—He sigut un instant fora del mon.

Ets tu, Arcís! ets tu, Carme! dexau que os reconegui.
Oh! no tinch forsas! ajudeume 'ls dos!
Arcís! germá! no fugis! que 'l diable no 't cegui.
Jo deya tot venint: ¡Sí á temps no hi fos!

Mes á temps so arribada; ara no vull dexarte;
aném cap á la Verge del Camí;
resarém á la Verge que vulga il-luminarte
y que 'n pecat no 't fassi, no, morí'.»

Y l' Arcís y la Rosa la ma ab la Carme encaixan
y se 'n van puig avall d' Escornalbou;
á poch á poch caminan, y l' Arcís mentres baixan,
de girá 's á mirar may ne te prou.

Mira á la Carme sempre, ab la mirada trista
com aquell que ja mort s' emporta 'l cor;
y la Carme conmosa no 'ls deixa, no, de vista,
compadeixent aquell fatal amor.

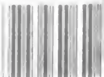
Axís los uns de l' altra, poch á poch allunyantse,
se perden entre 'ls arbres de la vall,
y mentrestant espléndit l' astre-rey axecantse
de sos tresors de llum ne fa escampall.

Ja es ple día; ni un núvol fa obstacle á la llum viva;
vessa alegría á dolls l' espay tot blau,
y afalaganta y fresca la marinada arriva
que 'ns dona bo com un alé suau.

Taula

BIBLIOTE
100008426